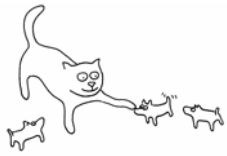

P R Á V O V P R O S T Ř E D Í Ú S T A V N Í V Ý C H O V Y

METODICKÉ MATERIÁLY A PRACOVNÍ LISTY PRO ZAMĚSTNANCE ZAŘÍZENÍ ÚSTAVNÍ VÝCHOVY A UČITELE ZÁKLADNÍCH A STŘEDNÍCH ŠKOL

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

Předmluva:

Milí přátelé,

následujících pět lekcí vzniklo na základě zkušeností autorů s programem *Právo pro každý den – Street Law*, který ze zahraničí převzalo a pro prostředí České republiky adaptovalo občanské sdružení *Partners Czech*. Lekce jsou založeny na příbězích, které spojuje prostředí či problematika ústavní výchovy. Jedná se o příběhy autentické a sepsali je lidé, kteří pracují v dětském domově nebo výchovném ústavě a kteří se rovněž jako experti podílejí na projektu *Varianty – Interkulturní vzdělávání*, realizovaném společností *Člověk v tísni – společnost při České televizi o.p.s.*

Publikace vznikla za dvojím účelem – především jako didaktický materiál pro personál zařízení ústavní výchovy; pro tuto cílovou skupinu byl rovněž v rámci výše zmíněného projektu adaptován speciální metodický kurz programu *Právo pro každý den – Street Law*, do něhož byly lekce zařazeny. V průběhu jednotlivých seminářů kurzu byly lekce pilotně vyzkoušeny a na základě návrhů účastníků dodatečně modifikovány.

Zároveň byly ovšem lekce koncipovány tak, aby je mohli efektivně využít i učitelé základních a středních škol, pro které je ostatně primárně určena již existující učebnice „Právo pro každého"; ta obsahuje jak metodiku interaktivní výuky, tak i řadu formálně identicky zpracovaných lekcí z nejrůznějších oblastí práva. Na základě těchto pěti nových lekcí lze v hodinách občanské výchovy či základů společenských věd uskutečňovat aktivity směřující k předávání objektivních informací o problematice ústavní výchovy i těm dětem, které se s ní nikdy nesetkaly.

Obecně lze říci, že pokud tato publikace pomůže zaměřit pozornost dětí i pedagogických pracovníků na některá zásadní témata s ústavní výchovou spojená nebo pokud jim nabídne na tuto problematiku nový, obohacující pohled, jeden z nejdůležitějších cílů autorů bude naplněn.

Tomáš Jacko
projekt *Varianty – Interkulturní vzdělávání*
Člověk v tísni – společnost při České televizi, o. p. s.

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

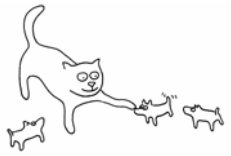

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

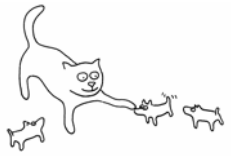

OBSAH

METODIKA
Interaktivní pojetí lekce, role žáků a role lektora. Konkrétní aktivity a techniky, jejich cíle, různé varianty.
Autor: Dana Rabiňáková

Jednotlivé lekce:

NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE
Proč existuje náhradní rodinná péče? Jaké jsou formy náhradní rodinné péče a základní rozdíly mezi nimi?
Autoři: Marek Mičienka, Radka Macháčková, Lenka Janelová (kresby)

DĚTSKÝ DOMOV
K čemu je sociálně-právní ochrana dětí? Jaké jsou důvody pro umístění dítěte do dětského domova?
Autoři: Jana Haklová, Radka Macháčková

PROČ SI NEROZUMÍME
Jakou roli hraje komunikace mezi partnery? Jaká je právní úprava rozvodu manželství, včetně rozhodování o péči o svěřené dítě?
Autoři: Dagmar Kuřátková, Andrea Rezková

PRÁCE NA ČERNO – MICHAL
Jakým rizikům se vystavuje zaměstnanec bez uzavřené pracovní smlouvy? Jaké jsou povinnosti zaměstnavatele při uzavírání pracovní smlouvy?
Autoři: Jirka Sixta, Martin Smetana

ŠIKANA – JIRKA
Co vše může vést k šikaně? Jak lze postihnout šikanu podle našeho trestního zákona?
Autoři: Dagmar Kuřátková, Jana Tempírová

Na tvorbě těchto lekcí se také podíleli František Dvořák (Výchovný ústav Obořiště), Tomáš Jacko (Člověk v tísni - společnost při ČT, o. p. s.) a Petr Nejezchleba (Dětský domov Klánovice).

Člověk v tísni - společnost při ČT, o. p. s.
Sokolská 18, 120 00 Praha 2
+420 226 200 416, varianty@pinf.cz, www.varianty.cz, www.clovekvtisni.cz

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

PARTNERS CZECH

© Partners Czech
Lomená 515/9, 162 00 Praha 6
+420 23332 6542, partnersczech@partnersczech.cz, www.partnersczech.cz

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

METODIKA

Úvod

Při tvorbě všech následujících lekcí jsme vycházeli z našich zkušeností a z metodiky z programu „Právo pro každý den – Street Law". Jsou to lekce, které probíhají **interaktivně**, to znamená **za aktivní spoluúčasti dětí a mladých lidí** (v roli aktivního publika). Svým provedením se zásadně liší od tzv. „tradičního způsobu vzdělávání". Lektor (vychovatel, učitel) má roli podobající se spíše dirigentovi symfonického orchestru, kdy každý hudební nástroj má svůj notový part aneb scénář toho, co má v lekci dělat. A podobně jako v symfonickém orchestru jednotlivé nástroje vytvářejí tzv. hudební sekce (smyčce, žesťovou skupinu, apod.), tak i účastníci lekcí vytvářejí pracovní skupinky, ve kterých spolupracují při řešení zadaného úkolu s cílem najít společný souzvuk.

Role dirigenta (lektora) pak spočívá hlavně v tom, že určuje pracovní tempo, pomáhá zvládnout jednotlivým nástrojům (účastníkům lekce) jejich partituru tak, aby mohli pracovat s ostatními, pomáhá jim najít nejlepší společný souzvuk (společné řešení, na kterém se účastníci shodnou, se kterým jsou všichni spokojeni). Jinými slovy, lektor doprovází, pomáhá při skupinové práci, vede společnou diskusi s cílem nalézt nejlepší možná řešení (často jich připadá v úvahu více). Zdůvodňuje na základě společné diskuse, která řešení jsou vhodná pro daný úkol a proč, jaké mají výhody i nevýhody.

Znamená to, že lektor nevnucuje nikomu předem jediné a správné řešení. Naopak, pomáhá všem účastníkům, aby se oni sami mohli rozhodnout, které je pro ně nejlepší. Takovýto přístup přispívá k bohatým diskusím, při nichž účastníci lekce získávají názory svých vrstevníků a pracují s nimi. Při dobře moderovaných diskusích často dochází ke **změně názorů** na dané téma a vznikají tak předpoklady pro formování **nových postojů**. Zejména však dochází k hlubšímu **pochopení situace**, **zvyšuje se odpovědnost** za vlastní činy, mladí lidé mají možnost **pochopit souvislosti** některých typů chování hraničících s porušením zákonů.

Jednotlivé metodické návody ke konkrétním technikám, které ve stručné formě uvádíme níže, lze chápat jako užitečné nástroje pro dobré zvládnutí interaktivní práce s dětmi a mládeží. Pokud byste měli zájem seznámit se s podrobnostmi, zejména pak např. s různými možnostmi hodnocení práce, doporučujeme použít publikaci stejnojmenného programu, která se jmenuje „Právo pro každého" (vydala organizace Partners Czech v r. 2001).

Přejeme vám hodně zdaru a radosti v práci.

tým autorů

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

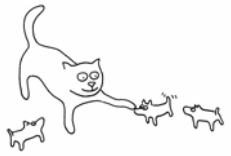

Základní struktura lekce

I. UVEDENÍ ÚČASTNÍKŮ DO TÉMATU

Na začátku lekce je vhodné vtáhnout účastníky do tématu lekce. Můžeme zahájit práci např. krátkou diskusí. Zaměříme se na určitou otázku nebo tvrzení, které se přímo týká běžného života. Ukažeme na předchozí zkušenosti nebo znalosti dětí. Odůvodníme, proč je tato lekce důležitá. Můžeme udělat i burzu nápadů (brainstorming) k tématu.

II. SEZNÁMENÍ S CÍLI LEKCE

Je třeba dobře zformulovat dětem to, co se od nich očekává, co od nich budeme požadovat, aby po skončení této hodiny znali. Například uvedeme, že budou schopni:

1. popsat, jakým způsobem lze vyřešit obtížnou situaci, budou vědět, jaká rizika vyplynou z neznalosti některých zákonů nebo obecných nařízení, apod.
2. zaujmout stanovisko k určitému problému a obhájit je.

III. SEZNÁMENÍ ÚČASTNÍKŮ S PRŮBĚHEM LEKCE

Popíšeme krátce postupy (nebo metody), které budeme užívat. Ověříme, zda nám děti rozumí a případně vysvětlíme nejasnosti. Rozdáme dětem pracovní listy dané lekce, případně i další potřebné pomůcky k aktivitám.

IV. INTERAKTIVNÍ STRATEGIE

Interaktivní přístup je základem každé vaší lekce. Mějme obzvláště na paměti, že je třeba zadávat jasné a stručné instrukce, zejména pro práci dětí v malých skupinách. Sledujeme je při práci a pečlivě dbáme na to, abyste měli dostatek času pro závěrečné shrnutí a diskusi. Bude možná potřeba, abychom děti také odborně sledovali a vedli v aktivitách kromě jejich samostatné práce nebo práce ve skupinách. Dobré strategie společného učení se vyznačují těmito zásadami:

- pozitivní vzájemná závislost všech: ke splnění úkolu děti potřebují jeden druhého
- vzájemné působení tváří v tvář: všichni se spolu učí skrze vzájemnost a společnou podporu (nikdy kritiku!)
- osobní zodpovědnost má každý: např. za svou roli a musí ji hrát
- dovednosti dobré komunikace: je třeba sladit úsilí všech a učit se komunikovat
- skupinové zpracování tématu: je třeba vyhodnotit pracovní tempo, úsilí a upevňovat vzájemné vztahy

V. REFLEXE

Účastníci by měli na konci práce umět shrnout hlavní pojmy lekce. Měli by diskutovat o tom, kde nebo kdy mohou nové informace/dovednosti použít v praxi. V této hodnotící části lekce vidíme, co se naši účastníci naučili. Vratíme se k navrženým (plánovaným) cílům lekce a srovnáme je s výsledkem.

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

PARTNERS CZECH

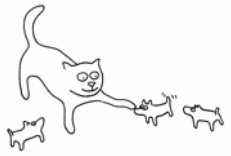

Metoda „brainstorming“

CÍl

Brainstorming je známou a velmi užívanou interaktivní metodou. Podporuje účastníky, aby používali svou představivost a kreativitu. Pomáhá nalézt řešení i pro velké množství nejrůznějších problémů (např.: „Co bych měl v této situaci dělat? Jak můžeme překonat tuto překážku?“).

Postup

1. Účastníci se neformálně rozsadí.

2. Zajistíme flipchartový papír nebo tabuli pro zaznamenávání nápadů.

3. Předneseme problém, který se bude řešit.

4. Stanovíme základní pravidla:
   - Není možné hodnotit/kritizovat žádné nápady.
   - Podporujeme bezstarostné, nezávazné myšlení – čím více nápadů, tím lépe.
   - Stavíme na nápadech ostatních (kombinujte, přetvářejte, atd.)

5. Všechny nápady a hned zaznamenáváme na tabuli. Neuspořádáváme je.

6. Podporujeme nové myšlenky.

7. Odrazujeme od posměšného smíchu, komentářů a znevažování nápadů.

8. Pokračujeme, dokud nápady přicházejí. Pokud přestanou nápady přicházet (většinou po několika minutách, ale třeba až po 20 min), ukončíme první etapu „sběru“ nápadů.

9. Nastane etapa druhá – vyhodnocovací. V té je třeba utřídit shromážděné podklady/nápady a vyhodnotit je. Ke třídění je třeba stanovit společně se skupinou kritéria (např. časové hledisko, rychlost realizace nápadu, apod.). Zde již pracujeme podle pravidel skupinové práce, vedeme diskusi, hledáme nejlepší řešení.

10. Na závěr uděláme shrnutí a definujeme závěrečné řešení.

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

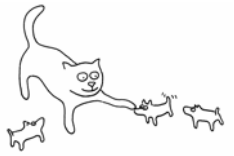

Pravidla brainstormingu

1. V první fázi „vymýšlení" je nepřípustné jakékoliv hodnocení či kritika toho, co některý z účastníků navrhl. (Jestliže totiž ihned posuzujeme a hodnotíme nápady, které jsou navrhovány, lidé se více zaměří na obhajobu vlastních myšlenek než na vymýšlení nových a lepších řešení). Hodnocení je třeba v této etapě naprosto vyloučit.

2. Každého účastníka podporujeme, aby vymýšlel co nejvíce nápadů, byť by byly nevídané. Podporujeme náhlé nápady a všechny zapisujeme na tabuli. (Jestliže nepřicházejí žádné nápady, může to být způsobeno tím, že účastníci své nápady cenzurují, tj. přemýšlejí o nich dvakrát než je vysloví, aby náhodou nepronesli hloupou myšlenku.)

3. Čím více nápadů, tím lépe. Kvantita nakonec přinese i kvalitu. Jestliže srší jeden nápad za druhým, hodnocení stojí přirozeně stranou. Lidé v takovéto situaci cítí příležitost otevřít své dveře dokořán představivosti, což přináší dobré konečné nápady.

4. Každému účastníku je třeba dodat odvahy, aby využil při přemýšlení nebo dotvořil nápady ostatních. Kombinování či přetváření myšlenek již navrhnutých vede často k nečekaným nápadům, které jsou lepší než ty, ze kterých vznikly.

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

Metoda „práce v malých skupinách"

CÍL

Aktivity malých skupin umožňují účastníkům rozvíjet dovednosti spolupráce i další důležité sociální a komunikační dovednosti. Tyto aktivity mohou také pomoci naučit se navzájem řešit rozdílné názory.

Postupy

1. ZADÁNÍ SKUPINOVÉ PRÁCE

Skupinovou práci začneme pozvolna. Podle nějakého klíče rozdělíme děti do skupin (způsoby tzv. náhodného dělení do skupin jsou uvedeny níže). Každá skupinka má svůj specifický úkol. Lektor sleduje postup práce skupiny a měl by práci dětí ve skupinách pouze usnadňovat, ne kritizovat. Úkoly, které si členové skupin mezi sebe rozdělí, mohou být následující:

- zaznamenávání důležitých bodů diskuse na papír (přehledný zápis)
- kladení otázek a aktivní naslouchání všech
- řízení společné diskuse, shrnutí a definování společných závěrů - výsledků diskuse
- představení/prezentování práce skupinky ostatním

Těm, kteří mají potíže s prací v malých skupinách, poskytneme potřebné informace, nebo jinak zajistíme pomoc. Jakmile se ujistíme, že skupina již umí pracovat sama, necháme všechny pracovat samostatně. Velmi málo studentů bude mít hned od začátku rozvinuté dovednosti dobré komunikace. Tyto dovednosti musí být proto předávány, rozvíjeny a procvičovány delší dobu.

2. VELIKOST SKUPINY

Se zvětšením velikosti pracovní skupiny se zvětšuje i škála využitelných schopností a dovedností jejích členů. Pravděpodobnost, že se ve skupině objeví někdo s výjimečnými znalostmi, které skupině pomohou v práci, je samozřejmě vyšší. Čím větší je skupina, tím více si musí účastníci umět předávat slovo tak, aby se do diskusí zapojili opravdu všichni. Nikdy nemějte v malé skupině více než pět až šest lidí (jinak se nedostanou všichni ke slovu, budou pasivní a nezískají potřebné dovednosti pro praxi).

Čím méně času je k dispozici ve vyučovací hodině na skupinovou práci, tím menší by skupiny měly být. Menší skupiny jsou efektivnější, neboť jim zabere méně času jejich domluva, obyčejně pracují rychleji a poskytují každému jedinci více času na jeho příspěvek.

3. ROZDĚLENÍ STUDENTŮ DO SKUPIN TZV. „NÁHODNÝM DĚLENÍM"

Doporučujeme do každé skupiny zařadit dohromady výborné, průměrné i slabší studenty. V takto smíšených skupinách se vyskytuje více tvůrčího myšlení, častěji se zde myšlenky

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

vysvětlují a zahrnují do širších souvislostí. Aby bylo možno vytvořit konstruktivní vztahy mezi mužskou a ženskou částí nebo účastníků z rozdílných skupin, je třeba se na to připravit předem.

Existuje mnoho způsobů, jak lektoři mohou jedince do výukových skupin rozdělit. Jednoduchý způsob je rozdělit studenty náhodně, např. rozpočítáním (další techniky náhodného dělení jsou uvedeny v metodické části publikace „Právo pro každého").
Někteří lektoři udržují pracovní malé skupiny po celý program/den. Je užitečné nechat skupiny pracovat dostatečně dlouho na to, aby byly úspěšné. Rozpuštění skupin, které mají potíže s efektivním fungováním, by mohlo být kontraproduktivní, účastníci se nenaučí těm dovednostem, které potřebují ke společnému řešení problémů.

4. OBECNÉ PROBLÉMY

Typické problémy, se kterými se skupiny utkávají a které by lektor a účastníci měli vzít v potaz, shrnují následující pravidla práce ve skupinách:

- **Respektujte, aby měl každý ve skupině právo být vyslyšen**. Má každý příležitost k vyjádření?
- **Ochota učinit kompromis a spolupracovat.** Jsou ve skupině jedinci, kteří "prohrají", jestliže ztratí svůj postoj a "vyhrají", jestliže jejich postoj bude přijat? Pokud ano, mají tito jedinci tendence prosazovat se příliš na úkor druhých. Je to nebezpečná strategie moci, která nedává dostatek prostoru všem.
- **Podpora ostatních**. Podporují se členové skupiny férově navzájem? Nebo preferují ty, kteří mají podobné postoje jako oni sami?
- **Ochota naslouchat.** Stává se, že členové skupiny raději hovoří než naslouchají tomu, co říkají druzí? Snaží ujasnit to, co předtím řekl kolega? Pokud ano, je třeba pomoci účastníkům pochopit, jak vypadá dobrá komunikace, naučit je techniky usnadňující vzájemné porozumění.
- **Konflikt.** Když se stane, že jeden či dva lidé mají rozdílné postoje a tyto postoje stojí v konfliktu, straní se skupina konfliktu? Mají tendenci jednat tak, jakoby spolu souhlasili? Diskutují spolu otázky, na kterých se neshodnou? Pokud ano, je třeba, aby lektor zaměřil cíl lekcí na osvojení si dovedností dobře řešit konflikty.

TIPY PRO PRÁCI V MALÝCH SKUPINÁCH

1. Ujistíme se, že účastníci mají dostatek informací pro svoji práci. (Jestliže je nemají, zjistíme to ihned, neboť se nebudou přesně věnovat zadanému úkolu.)

2. Podáváme instrukce skupině jasným způsobem. Ověříme si, zda všichni pochopili.

3. Necháme dostatek času na dokončení zadaného úkolu v malých skupinách. Časový limit pro práci raději oznámíme všem předem. Neváháme zadat další práci skupinám, které skončily dříve než ostatní.

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

4. Utváříme skupiny od dvou do pěti účastníků. Začínáme nejdříve jen s dvou až tříčlennou skupinou. Pět členů je pravděpodobně optimální horní limit pro diskusi v malé skupině.

5. Věnujeme práci účastníků v malých skupinách dostatečný prostor.

6. Přemýšlíme o tom, jaký vliv má systém vašeho hodnocení na práci skupin. Naučíme se ocenit celou skupinu za aktivní úsilí a odvedenou práci.

7. Věnujeme se i záležitostem řízení práce uvnitř skupiny. Jestliže někdo musí ostatním ve třídě podat zprávu o činnosti skupiny, ujistíme se, že tato osoba ví, jak má dobře zprávu podat (aby nikoho neurazil, jedná se o dobré komunikační dovednosti).

8. Během společných učebních aktivit jsme připraveni na zvýšený ruch, který by neměl být na závadu kvalitě odvedené práce všech účastníků.

9. Při formování skupin hledíme na to, aby byly různorodé, aby se přiměřeně obměňovaly v dalších lekcích.

10. Obcházíme všechny skupiny a monitorujeme, případně pomáháme skupinové práci. Když se u některé skupiny zastavíme, nepřebíráme v ní ihned vedení, nasloucháme, případně podáme vysvětlující či doplňující informace.

11. Účastníci sedí v kruhu vedle sebe. Každý člen skupinky musí mít možnost snadno vidět a slyšet ostatní. Jenom tak budou moci být zapojeni všichni.

CHARAKTERISTIKA SKUPIN PODLE POČTU ČLENŮ

Dvoučlenná skupina: Ve dvojici panuje široká výměna informací, avšak velmi rychle tu může vzniknout napětí a zapracovat emoce, mohou se též dostat do tzv. mrtvého bodu. V případě sporu totiž nemůže rozhodnout nadpoloviční většina, členové dvojice nemají žádného spojence pro svůj názor.

Tříčlenná skupina: V tomto uspořádání mohou dva silnější jedinci ovládat názorově toho slabšího. Přesto trojice představují nejstabilnější strukturu skupin s příležitostně se měnícími koalicemi.

Skupina s lichým nebo sudým počtem členů: Je těžší urovnat nesouhlas ve skupině se sudým počtem členů než ve skupině s počtem lichým. Lichý člen svým hlasem může vytvořit většinu a vyvést skupinu z mrtvého bodu.

Pětičlenná skupina: Tato skupina zastupuje optimální velikost výukové skupiny. Poměr 2:3 zajišťuje menšině uvnitř určitou podporu, větší jistotu. Skupina je dostatečně velká na stimulaci a zároveň dostatečně malá na efektivní osobní účast všech.

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

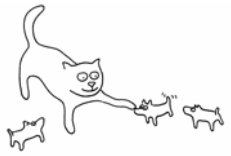

Metoda „modelování konkrétní situace"

Případy/příběhy pro řešení jsou většinou vybrané **situace z běžného života**, o nichž se dozvídáme z novin, časopisů, knih nebo dalších zdrojů.

CÍL

Metoda simulování příběhů je zaměřena na to, aby pomáhala účastníkům aplikovat právní normy na situace ze skutečného života. Aplikací zákona na určitý problém jsou účastníci nuceni hledat své vlastní myšlenky a vyvozovat z nich nové závěry, zaujímat nové postoje a stanoviska k situaci, která může být pro ně v budoucnu důležitá. Tento postup pomáhá vzbuzovat zájem, motivuje k přemýšlení a rozvíjí dovednosti v logickém myšlení, nezávislé analýze, kritickém myšlení a rozhodování.

POstup

1. POCHOPENÍ DŮLEŽITÝCH INFORMACÍ V PŘÍBĚHU

Všichni by si měli přečíst nebo poslechnout si popis daného příběhu. Je vhodné, aby si po přečtení lektor ověřil, zda všichni porozuměli, o co v příběhu šlo. Klade otázky např:

- Co se v tomto případu stalo?
- Kdo jsou lidé/organizace/společnosti, kteří v případu vystupují?
- Jaké jsou možné motivy jednání jednotlivých osob v případu?
- Která fakta jsou důležitá?

Je obecným pravidlem, že je potřeba ověřit, zda všichni porozuměli faktům příběhu dříve, než začnou pracovat na dalších částech lekce. Krátká diskuse celé skupiny o faktech případu může odstranit nedorozumění, špatné pochopení situace a podpoří tak práci v pracovních skupinách.

2. DISKUSE O ARGUMENTECH

Poté co se účastníci zaměřili na problémy případu, měli by rozvinout a prodiskutovat argumenty, kterými lze obhajovat nebo vyvracet různé pohledy na příběh. Pro diskusi by měl být vybrán jeden jasně formulovaný problém. Při dostatku času můžeme předložit i další související témata. Při diskutování argumentů by účastníci měli brát v úvahu následující otázky:

- Jaké jsou argumenty *pro* a *proti* jednotlivým pohledům?
- Jaké argumenty jsou nejpřesvědčivější? Jaké nejméně? Proč?
- Jaké důsledky by mohlo mít jednání pro jednotlivé strany? Pro společnost?
- Existují nějaké další alternativy řešení?

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

PARTNERS CZECH

Při diskusi o jednotlivých argumentech je důležité vytvořit ovzduší otevřenosti a souhlasu. Účastníci musí vědět, že všechny názory jsou vítány a že jejich myšlenkám bude dopřáno slyšení a budou analyzovány bez ohledu na to, jak je to kontroverzní či choulostivé téma. Jinými slovy, je třeba všechny podporovat v tom, aby naslouchali, uvažovali, a poté vyhodnotili všechna stanoviska.

3. PŘIJETÍ ŘEŠENÍ

Rozhodnutí je přijímáno jako řešení problémů určitého případu. Lze např. položit otázku: „Jak byste řešili případ vy a proč?" Když účastníci přijmou svá vlastní rozhodnutí, lektor jim může poté sdělit skutečný výsledek jak jej např. stanovil soud, nebo jak dopadl příběh v praxi a účastníci jej mohou se svým rozhodnutím porovnat.

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

Metoda „hraní rolí"

Hraní rolí: Účastníci přemýšlejí a jednají v roli jiného člověka a sehrávají konkrétní situace, jak by mohly vypadat v jejich podání. Tím, že se prakticky ztotožní s rolí, kterou hrají, učí se přemýšlení o tom, jaké to je, být v „kůži druhého". Učí se empatii, hledají podklady pro argumenty postavy, kterou by třeba sami ani ve skutečnosti nechápali.

Simulace: Tato situace má za cíl simulovat určitý postup nebo proceduru, kdy účastníci reagují (řeší) specifický problém v rámci nějakého prostředí (např. debatního soudu či legislativního projednávání).

CÍL

Přestože tyto dva přístupy mají rozdílné charakteristiky, doplňují se a mají tyto společné cíle:

1. Rozvíjení představivosti a kritického myšlení.
2. Podpora ve vyjadřování postojů, názorů a hodnot.
3. Rozvíjení dovedností a uvažování studentů o alternativních krocích.
4. Rozvíjení empatie.

POSTUPY

1. Úvodní aktivity modelování by měly být jednoduché. Dodají odvahy pustit se do složitějších.

2. Neočekávejme zpočátku vybroušená či precizní představení. Dáme účastníkům několik příležitostí k hraní rolí a k simulaci historických nebo současných situací a měníme typ práce v lekcích, jak jdou po sobě, aby lekce byla různorodá.

3. Hraní rolí a simulace mají čtyři složky:
   - předběžné plánování a příprava lekce učitelem
   - příprava a nácvik rolí spolu se studenty
   - aktivní účast všech v lekci
   - moderovaná společná diskuse o tom, co proběhlo, a závěrečné shrnutí s poznatky o proběhlé aktivitě a celém příběhu

4. Účastníci se v těchto aktivitách mohou zprvu cítit nepřirozeně nebo trapně, a proto by aktivity měly být prováděny v uvolněné atmosféře (bez kritiky). Účastníci by si rovněž měli uvědomit, že existuje více způsobů, jak mohou reagovat v dané situaci. Častější zapojení jim dodá větší sebedůvěru v těchto aktivitách a rozvine odhodlání účastníků vystupovat veřejně.

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

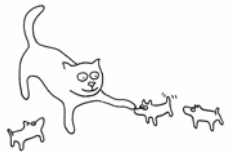

5. Pro snadnější překonání bariéry při hraní můžeme pro jednu roli obsadit dvěma účastníky (jakoby „stínové zastoupení"), z nichž jeden vždy hraje roli a druhý stojí za ním jako stín. Tyto obě postavy (herec a jeho „stín") si mohou kdykoli prohodit role v případě, že hrající zrovna neví, jak by měl reagovat nebo co říci dál.

6. Lektor a účastníci by měli zakončit lekci podrobným shrnutím a pečlivou analýzou prožité zkušenosti, z toho pak vyvodit platné závěry do budoucna.

TIPY PRO HRANÍ ROLÍ

1. Zadáme účastníkům potřebné informace ke správnému hraní rolí, nejsou-li si jisti se zadáním, tak s nimi dotvoříme roli tak, aby se jí mohli lépe zhostit.

2. Navrhujeme pro hraní rolí realistické problémy a situace – takové, se kterými se účastníci mohou často setkávat.

3. Necháme děti vpadnout do hry hned na začátku, neztrácíme čas dlouhými úvody.

4. Necháme účastníky někdy i vyměnit si role navzájem, aby si prožili i opačné postoje. Tak zamezíme tvorbě nevhodných stereotypů, zlepšíme dovednosti empatie.

5. Při závěrečném shrnutí s účastníky by mohly pomoci tyto otázky typu:
   - Byl problém vyřešen? Proč? Proč ne? Jak byl vyřešen?
   - Jaká alternativní řešení se mohla podniknout?
   - Je tato situace podobná něčemu, co jste sami zažili?

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

METODA „NÁZOROVÁ ŠKÁLA“

Tuto metodu lze velmi vhodně využít pro vedení diskuse na kontroverzní téma. Účastníci se seznámí s postoji nebo přístupy ostatních ke sporné otázce. Jejich úkolem je vyjádřit svůj postoj umístěním do místa na škále, které se nejvíce blíží jejich vlastnímu názoru. Pro tuto metodu jsou vhodná kontroverzní témata, jež se vyznačují protikladnými (extrémními) pozicemi (např. zákaz kouření ve veřejných prostorách a opačně možnost kouřit všude).

Je třeba, aby obě řešení (obě protichůdná řešení) daného problému byla oprávněná, reálná a logická. Otázkou pro škálování může být například téma, zda by v určité zemi měl či neměl být jeden oficiální dorozumívací jazyk. Témata jako např. oprávněnost holocaustu nebo pohlavní zneužívání dětí jsou samozřejmě zcela nevhodná.

CÍLE

- Rozvíjet dovednost brát v úvahu všechna stanoviska položeného sporného tématu.
- Podnítit zkoumání alternativních postojů a jejich důsledků na celou společnost i na jednotlivce.

POMŮCKY

Tabule nebo flipchart (případně balicí archy papíru)
Pravidla pro provedení názorové škály (lektor vysvětlí všem účastníkům)

POSTUPY

1. Pravidla jsou vyjasněna a diskutována před začátkem činnosti.

2. Aktivitu začíná lektor, který podrobně popíše téma tak, aby protikladná stanoviska byla snadno srozumitelná. Obě protichůdná stanoviska jsou napsána na tabuli nebo vyvěšena na papíru na zdi (nejlépe je, když je zavěsíme každé na protilehlé straně místnosti, prostor mezi oběma stěnami tak využijeme jako prostor pro vytvoření škály postojů, tedy linky, na které se rozmístí účastníci jako korálky na šňůře od jednoho krajního názoru ke druhému).

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

3. Požádáme studenty, aby si každý sám za sebe uvědomil jeden či dva důvody svého přesvědčení k zadanému tématu.

4. Zatímco si účastníci připravují své výpovědi, lektor nakreslí přes místnost čáru (napr. křídou na zemi od jedné stěně místnosti k protilehlé), která znázorňuje názorovou škálu mezi dvěma protikladnými stanovisky.

5. Účastníci jsou postupně požádáni, aby zaujali „své" místo na škále podle toho, jak se názorově blíží spíše k jednomu, nebo druhému protichůdnému stanovisku. Pak požádáme několik jednotlivců, aby o svých názorech promluvili a obhájili svoje stanovisko k zadání problému.

6. Ostatní účastníci mohou měnit své pozice na škále, podle toho, jestli je přesvědčí argumenty těch, kteří o svých názorech mluví.

7. Po skončení tohoto kroku jsou ostatní účastníci požádáni, aby se vyjádřili k tomu, zda stojí ve správném pořadí vzhledem ke svému porozumění daným výpovědím. Tento krok bude možná vyžadovat další vyjasňování postojů.

8. Je třeba, aby se navzájem účastníci dobře poslouchali a uvažovali i o opačných stanoviscích, nejen o svých vlastních. Proto by měli umět parafrázovat i argumenty opačného názoru, uvažovat o nich z druhé strany.

9. Nakonec všechny požádáme, aby přemýšleli o tom, jaké důsledky pro společnost by přinesla alternativní řešení současných problémů. Poté můžeme diskutovat i o tom, jaký vliv by na společnost a jednotlivce měly některé zvláštní názory, které zazněly v diskusi.

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

ŘEŠENÍ SPORNÝCH A KONTROVERZNÍCH OTÁZEK V LEKCI

Lekce v této příručce často přinášejí sporné otázky, které se následně diskutují. Tyto diskuse účastníky nejen silně přitahují, ale učí je také rozhodování, zaujímání stanovisek, učí je i vhodnému obhajování vlastních názorů, přijímání odpovědnosti za tyto názory, sociální účasti a dovednostem zvládání konfliktů.

Pedagogové někdy váhají s využitím kontroverzního tématu s obavou, že účastníci nebudou schopni diskutovat emočně nabité otázky nebo dvojznačná témata racionálně. **Kontroverzní otázky však vzbuzují v mladých lidech zájem o téma a více je nutí učit se klíčové znalosti k tématu i procvičovat získané dovednosti.**

Následující návrhy mohou nabídnout, jak učinit sporné téma konstruktivním a vhodným pro výuku:

- Podporujeme mladé lidi, aby zkoumali a vyjádřili konfliktní postoje. Ujistíme se, že všem stranám problému je věnována stejná pozornost. Lektor má povinnost vznést protikladné názory, které studentům unikly.
- Pomůžeme mladým lidem rozpoznat specifické momenty souhlasu a nesouhlasu, čili místa, kde je a kde není možný kompromis.
- Vedeme mladé lidi k tomu, aby se v diskusi zaměřovali na chování, myšlenky a postoje druhých, nikoliv na kritiku druhých osob.
- Zdůrazňujeme účastníkům, že výsledek jejich rozhodnutí není tak důležitý jako samotná dovednost dosáhnout dobrého výsledku a kultivovaně ho prezentovat. Zmíníme, že při řešení mnoha sporných otázek mají rozdílné názory i velmi rozumní lidé.
- Zakončujeme aktivity nebo diskusi shrnutím všech prezentovaných argumentů a zkoumáním důsledků navržených alternativ.
- Než použijeme učební metodu založenou na diskusi ve třídě a vyměňování názorů, můžeme stanovit pár základních pravidel, např.:

Pravidla diskuse:

1. Každý dostane šanci mluvit. Nikdy však nehovoří více lidí najednou. Chcete-li promluvit, zvedněte ruku. Nepřerušujte ostatní.

2. Nekritizujte (nehádejte se) s lidmi. Argumentujte s jejich důvody a myšlenkami.

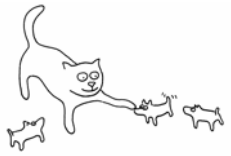

3. Vyslechněte si názory ostatních, i když s nimi nesouhlasíte.

4. Je možné, že změníte svůj názor. Buďte připraveni tuto změnu zdůvodnit.

5. Poslouchejte důvody a myšlenky, které prezentují ostatní. Budete vyvoláni, abyste řekli, které myšlenky vašich kolegů vám připadají nejpřesvědčivější.

6. Zopakujte vlastními slovy, čili parafrázujte to, co říkají ostatní, abyste si procvičili schopnost naslouchat a ujistili se, že jste vystoupení druhé osoby dobře pochopili.

7. Spíše než přesvědčovat ostatní se pokuste najít nejlepší možnou odpověď.

8. Držte se tématu a hovořte stručně.

9. Vyhněte se dlouhým příběhům, historkám a příkladům.

10. Podpořte ostatní, protože jde o společnou cestu k cíli.

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

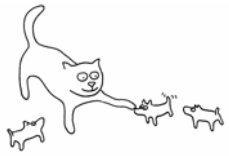

NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE

(LISTY PRO LEKTORA)

Téma: **Náhradní rodinná péče**

Cíle: Pochopit důvod existence náhradní rodinné péče
Seznámit se s podstatnými prvky a rozdíly mezi jednotlivými formami náhradní rodinné péče

Trvání: 45 minut

Pomůcky: pracovní listy, archy papíru, fixy

Klíčové pojmy: osvojení (adopce), pěstounská péče, SOS dětská vesnička, opatrovnictví, dětský domov

Metody: brainstorming, práce s příběhem, diskuse, práce ve skupinách

Cílové skupina: věková skupina 10-12 let

Obsah lekce:
1. Úvod
2. Příběhy opuštěných dětí
3. Typy náhradní rodinné péče
4. Kdo je kde?

Literatura:

Matějček, M.: Náhradní rodinná péče. Portál, Praha 2000
Matějček, Z. a kol.: Osvojení a pěstounská péče. Portál, Praha 2002
Zákon o rodině (94/1963 Sb.), ve znění pozdějších předpisů
Zákon o sociálně-právní ochraně dětí (359/1999 Sb.), ve znění pozdějších předpisů
www.rodina.cz/nahradni_rodina

Úvodní motivace:

Na úvod představte téma hodiny. Můžete začít např.:

Dnešní hodina bude věnována dětem, které nemají rodiče, nebo dětem, o které se jejich rodiče nemohou starat.

Po úvodu žákům položte následující otázky:

- **Kdo si myslíte, že by se mohl starat o děti, které nemají rodiče nebo o děti, o které se jejich rodiče nemohou starat?**
- **Mohly by se děti starat samy o sebe? (Starší sourozenci o mladší?)**

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

PARTNERS CZECH

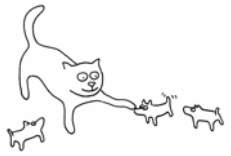

I. Příběhy opuštěných dětí

Rozdělte děti do tří skupin. Každá skupina dostane jeden příběh (viz pracovní listy), který popisuje osud jednoho dítěte, které se z nějakých důvodů ocitlo bez rodičů. Po přečtení příběhu každá skupinka diskutuje a odpovídá na otázky pod textem.

II. Náhradní rodinná péče

Během prezentací jednotlivých skupin zapisujte na tabuli nejdůležitější poznatky na zobecnění, které vyplývají z příběhů. Každý z příběhů představuje jednu formu náhradní rodinné péče. Formu náhradní rodinné péče napovídají jména jednotlivých dětí – Adam (adopce), Pepa (pěstounská péče), Soňa a Vendula (SOS-vesnička). Uvedené názvy forem náhradní rodinné péče žákům zatím neprozrazujte. U každého z příběhu se pokuste dojít na základě příběhů k následujícím charakteristikám.

TABULE

Adam	**Pepa**	**Soňa a Vendula**
- dostal příjmení nových rodičů - noví rodiče se stávají „vlastními" rodiči - rodiče mají stejná práva jako ostatní rodiče	- rodiče zůstávají rodiči, i když žije jinde - pěstoun může rozhodovat o běžných věcech - rodič rozhoduje o zásadních věcech dítěte	- rodiče zůstávají rodiči, i když žije jinde - nová máma může rozhodovat o běžných věcech - nová máma, která se stará o několik dětí

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

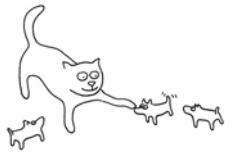

Po prezentaci práce jednotlivých skupin a zaznamenání základních charakteristik, které vyplynuly z příběhu, prozraďte žákům jednotlivé formy náhradní rodinné péče. Doplňte je i dalšími informacemi (podle vašeho uvážení a věkové kategorie dětí) a případně je srovnejte s klasickou rodinou. Dejte dětem prostor na doplňující dotazy k jednotlivým formám náhradní rodinné péče a nechte je vyjádřit své pocity a myšlenky. Shrnutí může začít např.:

„V některých případech neplní rodiče své povinnosti vůči dětem (nestarají se o ně, ubližují jim, …), rodiče tragicky zahynou nebo se o dítě matka nechce nebo nemůže po porodu starat a dítě je umístěno do kojeneckého ústavu nebo dětského domova. Kojenecký ústav a dětský domov zajišťuje všechny služby pro děti jednotně. Děti různého věku a pohlaví jsou rozděleny do skupin, o které se starají 2 až 3 vychovatelé, kterým dětí říkají „teto" nebo „strejdo". Kojenecký ústav je určen pro děti do 3 let věku. Pokud o děti v dětské domově nebo v kojeneckém ústavu nejeví jejich rodiče zájem, může být dítě svěřeno do náhradní rodinné péče. Některé z forem takové péče jste měli popsány ve svých příbězích."

K charakteristikám, které jste napsali na tabuli k jednotlivým příběhům, nyní připište, o jakou formu náhradní rodinné péče se jedná. Podle vlastního uvážení můžete shrnout a doplnit některé další charakteristiky náhradní rodinné péče, které vyplývají z následujících právních informací, a doplnit i informace týkající se opatrovnictví. Dejte prostor i pro otázky dětí.

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

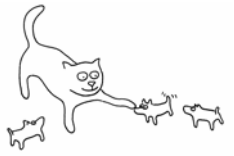

Důležité právní informace pro lektora

§ Právní informace

Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů

§ 63 Osvojení

(1) Osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojencem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi, a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele poměr příbuzenský. Osvojitelé mají rodičovskou zodpovědnost při výchově dítěte.

(2) O osvojení rozhoduje soud na návrh osvojitele. ...

§ 64

(1) Osvojiteli se mohou stát pouze fyzické osoby, které zaručují způsobem svého života, že osvojení bude ku prospěchu dítěte i společnosti.

(2) Osvojitelem nemůže být ten, kdo nemá způsobilost k právním úkonům.

§ 65

(1) Mezi osvojitelem a osvojencem musí být přiměřený věkový rozdíl.

(2) Osvojit lze jen nezletilého, a to jen je-li mu osvojení ku prospěchu.

§ 66

(1) Jako společné dítě mohou někoho osvojit jen manželé.

(2) Je-li osvojitel manželem, může osvojit jen se souhlasem druhého manžela; tohoto souhlasu není třeba, jestliže druhý manžel pozbyl způsobilost k právním úkonům nebo je-li opatření tohoto souhlasu spojenou překážkou těžko překonatelnou.

§ 67

(1) K osvojení je třeba souhlasu zákonného zástupce osvojovaného dítěte. Je-li toto dítě schopno posoudit dosah osvojení, je třeba také jeho souhlasu, ledaže by tím byl zmařen účel osvojení.

(2) K osvojení je třeba souhlasu rodiče, i když je nezletilý.

§ 68

(1) Pokud jsou zákonnými zástupci osvojovaného dítěte jeho rodiče, není třeba jejich souhlasu, jestliže

a) Po dobu nejméně šesti měsíců soustavně neprojevovali opravdový zájem o dítě, zejména tím, že dítě pravidelně nenavštěvovali, neplnili pravidelně a dobrovolně vyživovací povinnost k dítěti a neprojevují snahu upravit si v mezích svých možností své rodinné a sociální poměry tak, aby se mohli osobně ujmout péče o dítě, nebo

b) po dobu nejméně dvou měsíců po narození dítěte neprojevili o dítě žádný zájem, ačkoliv jim v projevení zájmu nebránila závažná překážka.

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

(2) Ustanovení odstavce 1 platí obdobně i v případě, že je rodič nezletilý.
(3) O splnění podmínek uvedených v odstavci 1 rozhoduje ke dni podání návrhu orgánem sociálně-právní ochrany dětí jako opatrovníkem dítěte, popřípadě rodičem dítěte soud.

§ 68a

Souhlasu rodičů, kteří jsou zákonnými zástupci osvojovaného dítěte, není dále třeba, jestliže rodiče dají souhlas k osvojení předem bez vztahu k určitým osvojitelům. Souhlas předem musí být dán osobně přítomným rodičem písemně před soudem nebo před příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Souhlas může být dán rodičem nejdříve šest týdnů po narození dítěte. Odvolat souhlas lze toliko do doby, než je dítě umístěno na základě rozhodnutí do péče budoucích osvojitelů.

§ 69

(1) Před rozhodnutím soudu o osvojení musí být dítě nejméně po dobu tří měsíců v péči budoucího osvojitele, a to na jeho náklad.

§ 45a Pěstounská péče

(1) Soud může svěřit dítě do pěstounské péče fyzické osobě (dále jen „pěstoun"), jestliže zájem dítěte vyžaduje svěření do takové péče a osoba pěstouna poskytuje záruku řádné výchovy dítěte.
(2) Dítě může být svěřeno též do společné pěstounské péče manželů. …
(3) Pěstounská péče může být zrušena rozhodnutím soudu. Soud může zrušit pěstounskou péči jen z důležitých důvodů; učiní tak vždy, jestliže o to požádá pěstoun.

§ 45c

(1) Pěstoun je povinen o dítě osobně pečovat. …
(2) Pěstoun při péči o osobu dítěte vykonává přiměřeně práva a povinnosti rodičů. Nemá vyživovací povinnost k dítěti a právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti má jen v běžných věcech. Má-li pěstoun za to, že rozhodnutí zákonného zástupce dítěte není v souladu se zájmem dítěte, může se domáhat rozhodnutí soudu.
(3) Dítě je povinno pomáhat podle svých schopností v domácnosti pěstouna; pokud má vlastní příjem a žije ve společné domácnosti s pěstounem, je povinno přispívat i na úhradu společných potřeb rodiny.

§ 45d

(1) …..
(2) Soud uloží rodičům, popřípadě jiným fyzickým osobám povinným poskytovat výživné dítěti, aby toto výživné poukazovaly příslušnému orgánu, který vyplácí pěstounovi, popřípadě zletilému dítěti příspěvek na úhradu potřeb dítěte. …

§ 83 Opatrovnictví

(1) Vedle případu střetu zájmů zákonných zástupců a dítěte nebo mezi dětmi týchž rodičů navzájem, ohrožení majetkových zájmů dítěte, omezení rodičovské zodpovědnosti a řízení

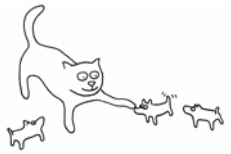

o osvojení ustanoví soud opatrovníka též v případech, kdy je to v zájmu dítěte z jiných důvodů třeba.

(2) V takových případech lze ustanovit opatrovníkem i orgán sociálně-právní ochrany dětí.

§ 84

Rozsah práv a povinností opatrovníka vymezí soud z hlediska účelu, pro který byl opatrovník ustanoven, aby ochrana zájmů nezletilého byla plně zajištěna.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

§ 44 Zařízení pro výkon pěstounské péče

(1) Pěstounská péče může být vykonávána v zařízení pro výkon pěstounské péče (dále jen „zařízení"). Zařízení se zpravidla zřizuje v samostatném objektu nebo v prostorách, které zřizovatel vybaví jako byt pro rodinu s větším počtem dětí.

(2) Zřizovatel zařízení uzavírá s pěstounem písemnou dohodu o výkonu pěstounské péče v zařízení (dále jen „dohoda"). …

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

§ 8

(1) …

(2) Zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku. Před dosažením tohoto věku se zletilosti nabývá jen uzavřením manželství. Takto nabytá zletilost se neztrácí ani zánikem manželství ani prohlášením manželství za neplatné.

III. Kdo je kde?

Poslední cvičení je věnováno shrnutí toho, co se děti dozvěděly o jednotlivých formách náhradní rodinné péče. Rozdělte je do dvojic. Jejich úkolem bude rozhodnout, v jaké z forem náhradní rodinné péče žijí jednotlivé děti.

Můžete začít např.:

„V této lekci jsme se dozvěděli, že existují různé formy náhradní rodinné péče (adopce, pěstounská péče, SOS dětská vesnička, resp. dětský domov). Rozhodněte v jaké z těchto forem náhradní rodinné péče žijí děti v následujících případech."

Ke každému z bodů tohoto cvičení mohou děti napsat do pracovních listů odpovídající formu náhradní rodinné péče, nebo třeba uvést písmeno, které je bude zastupovat (např. A- adopce, P – pěstounská péče, S – SOS dětská vesnička, D – dětský domov). Děti při řešení jednotlivých

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

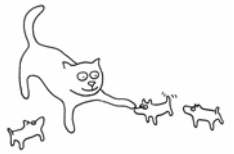

případů si mohou pomáhat charakteristikami jednotlivých forem náhradní rodinné péče uvedených na tabuli:

a) adopce
b) pěstounská péče
c) SOS dětská vesnička

Situace k řešení:

1. Petr od nových rodičů získal jejich příjmení - Novákovi. Jmenuje se Petr Novák.
2. O Pavla se starají manželé Dvořákovi, kteří na jeho výživu získávají peníze od jeho rodičů.
3. Noví rodiče Jirky mohou rozhodovat o všech věcech, které se Jirky týkají. Mají práva jako všichni rodiče.
4. Zdeňka žije spolu s novou maminkou a dalšími dětmi v domečku, kde spolu hospodaří.
5. Patrik bydlí u pana Nového. Jeho rodiče rozhodli o tom, že bude studovat na gymnáziu.
6. Dana bydlí se spoustou dalších dětí v Chvalčově. O děti se stará několik vychovatelů.

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

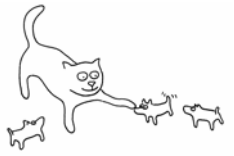

NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE

(PRACOVNÍ LISTY)

V této lekci se seznámíte s pojmem „náhradní rodinná péče“ a dozvíte se, kdo se může starat o děti, které nemají rodiče, nebo o které se jejich rodiče nemohou starat.

I. Příběhy opuštěných dětí

ADAM

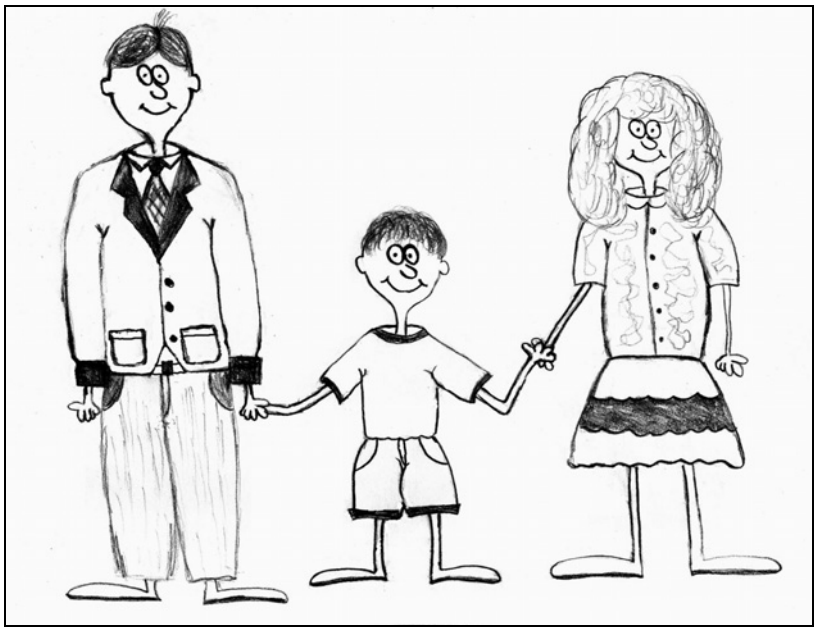

Adamovi je deset let. Ve svých pěti letech ztratil rodiče. Protože se o něj neměl kdo starat, dostal se do dětského domova. Po pěti letech života v dětském domově se Adam seznámil s panem Adamcem a paní Adamcovou, kteří nikdy nemohli mít vlastní děti. Na Adama se jezdili často dívat. Protože si velmi dobře rozuměli, po nějaké době se k nim přestěhoval. Po několika měsících, kdy u Adamců Adam žil, si přál s nimi zůstat navždy. Protože si to přáli i Adamcovi, rozhodl soud nejen o tom, že u nich Adam může zůstat, ale také o tom, že bude mít stejné příjmení jako oni – Adamec. Paní Adamcová a pan Adamec se stali pro Adama novými rodiči,

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

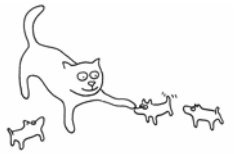

novým tátou a novou mámou, kteří se o něj teď budou starat stejně jako ostatní rodiče o své děti.

Otázky k příběhu

Připravte se na to, že máte krátce popsat, kde a jak nyní žije Adam.

- Myslíte si, že je to dobře, že žije u nových rodičů? Nebo si myslíte, že by pro něj bylo lepší, kdyby zůstal v dětském domově?
- Dovedete si představit, že by se stal vaším sourozencem někdo, kdo se narodil jiným rodičům?

PEPA

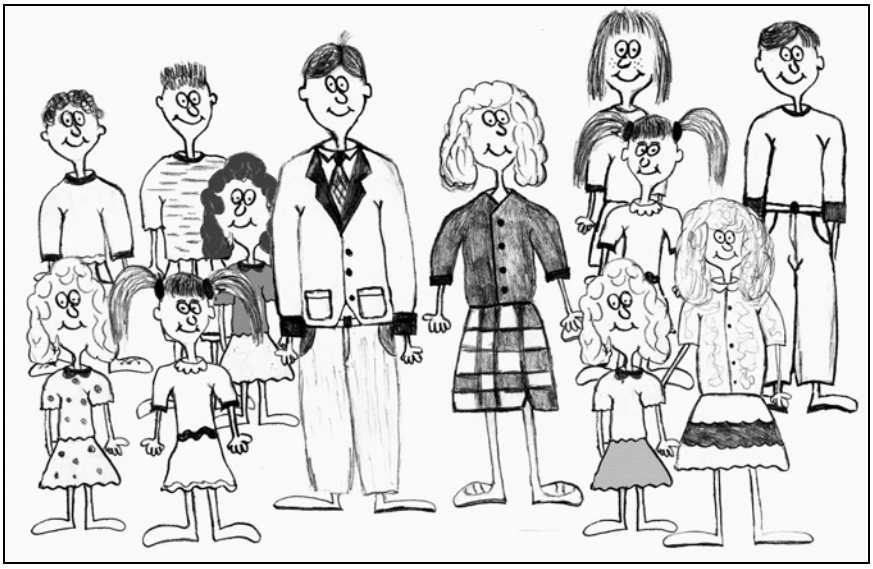

Pepa žil jen s maminkou. Měli se dobře, jen maminka často Pepovi říkala, že nemají peníze a nechtěla mu proto kupovat žádnou z věcí, po kterých Pepa toužil. A pak se najednou maminka začala tvářit ustaraně i šťastně zároveň – získala výborně placenou práci v zahraničí, kam s sebou ale nemohla vzít Pepu. O tom všem se dozvěděli Peroutkovi, sousedi z ulice, s jejichž Romanem a Zdenkou si chodil Pepa hrát už od doby,

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

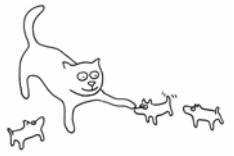

kdy byli všichni hodně malí. Nakonec se Peroutkovi s maminkou dohodli, že Pepa bude bydlet u nich. Soud s jejich dohodou souhlasil. Pepa může bydlet u Peroutkových, kteří budou od jeho maminky dostávat peníze na jídlo, oblečení a na ostatní věci, a mohou rozhodovat o jeho běžných věcech jako je například zdravotní prohlídky, kapesné, trávení volného času, starat se o něj, atd. Pepovi však zůstane jeho původní příjmení. Peroutkovi se nestávají jeho rodiči. Jeho matka bude nadále rozhodovat o důležitých otázkách jeho života, jako např. co bude Pepa studovat, apod.

? Otázky k příběhu

Připravte se na to, že máte krátce popsat, kde a jak nyní žije Pepa.

- Myslíte si, že je to dobře, že žije u Peroutkových? Nebo si myslíte, že by pro něj bylo lepší, kdyby šel do dětského domova?
- Dovedete si představit, že by příběh mohl skončit nějak jinak? Jak?

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

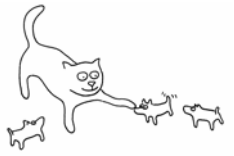

SOŇA A VENDULA

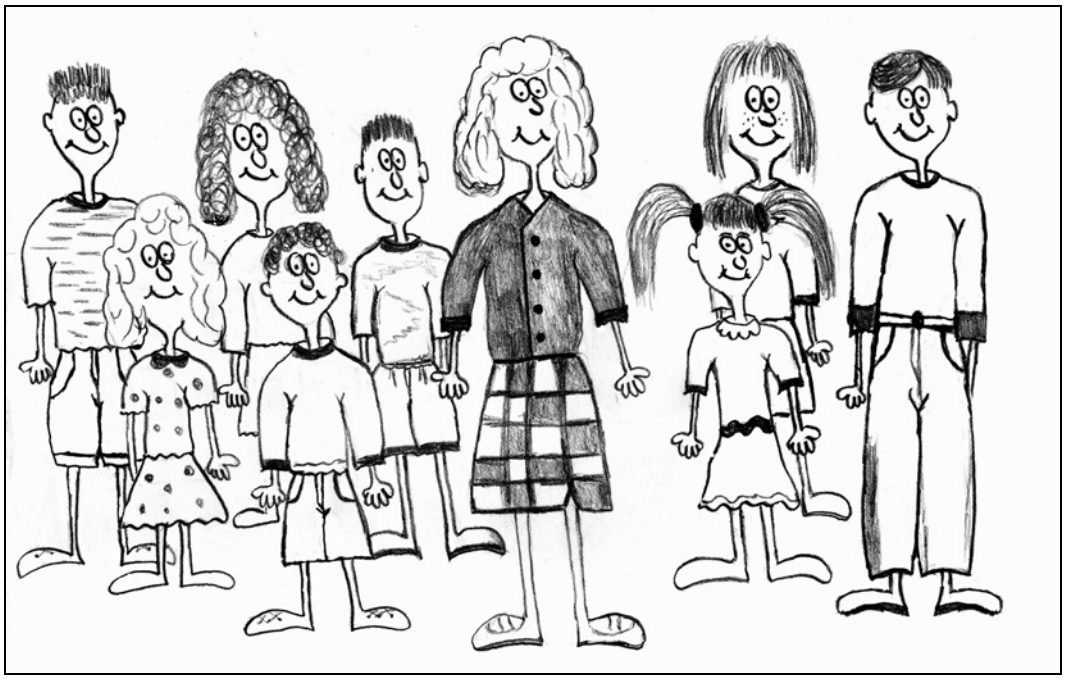

Soňa a Vendula jsou dvojčata, která se ve svých sedmi letech se dostala k paní Veselé, protože se o ně rodiče nestarali. Paní Veselá se už starala o pět dalších dětí, které neměly rodiče nebo o které se rodiče nemohli starat. Paní Veselá, které začaly říkat Jano, později „mami", se stala jejich průvodkyní dalším životem. Společně všichni žijí ve vlastním rodinném domku na kraji města, kde společně hospodaří. Mamince pomáhá tzv. teta, která může maminku i v případě nutnosti zastoupit. Takových domků, kde žije paní s dětmi je na okraji města více a tvoří společnou „vesničku". V rodině chybí muž, ale nechybí ve vesničce, neboť spoustu důležitých věcí, např. údržbu, opravy, zajišťuje pan Karel, který se snaží při opravách v domácnostech co nejvíce pracovat s dětmi.

Otázky k příběhu

Připravte se na to, že máte krátce popsat, kde a jak nyní žije Soňa a Vendula.

- Myslíte si, že je to dobře, že žijí u nové maminky? Nebo si myslíte, že by pro ně bylo lepší, kdyby zůstaly v dětském domově?
- Dovedete si představit, že by příběh mohl skončit nějak jinak? Jak?

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

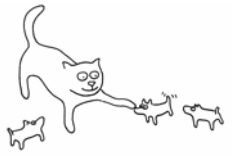

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

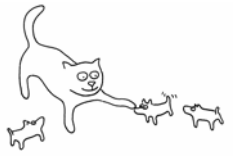

II. Náhradní rodinná péče

V některých případech neplní rodiče své povinnosti vůči svým dětem (nestarají se o ně, ubližují jim, …), nebo rodiče tragicky zahynou či se o dítě matka nechce nebo nemůže po porodu starat. V takových situacích je dítě umístěno do kojeneckého ústavu nebo dětského domova. Kojenecký ústav a dětský domov zajišťuje všechny služby pro děti jednotně. Děti různého věku a pohlaví jsou rozděleny do skupin, o které se starají 2 až 3 vychovatelé, kterým dětí říkají „teto" nebo „strejdo". Kojenecký ústav je určen pro děti do 3 let věku. Pokud o děti v dětské domově nebo v kojeneckém ústavu nejeví jejich rodiče zájem, může být dítě svěřeno do náhradní rodinné péče. Některé z forem takové péče jste měli popsány ve svých příbězích.

Adopce (osvojení)

Adopcí (osvojením) vzniká mezi osvojitelem a dítětem takový obdobný poměr, jako mezi pokrevními rodiči a nezletilými dětmi; kromě toho mezi osvojeným dítětem a příbuznými osvojitele vzniká zároveň příbuzenský poměr. Osvojiteli se tak dostává práv a povinností, které mají rodiče při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, o jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, dále při zastupování dítěte, a pří správě jeho jmění. O osvojení rozhoduje soud a před jeho rozhodnutím musí uplynout nejméně tři měsíce, po které zájemce pečuje o dítě na své náklady. Osvojit lze pouze nezletilé dítě, je-li mu osvojení ku prospěchu. Osvojit dítě může manželská dvojice, manžel nebo manželka rodiče dítěte i osamělá osoba. Každý kdo chce osvojit dítě musí podat žádost na příslušném úřadě. Každý žadatel musí splnit celou řadu podmínek. Posuzuje se například zdravotní stav uchazečů, jejich ekonomická a bytová situace. Každý uchazeč musí projít i psychologickým vyšetřením a přípravným kurzem. Žádosti pak posuzují odborníci (psychologové, lékaři, sociální pracovníci, ředitelé dětských domovů apod.). Z evidence žadatelů podle určitého pořadí a na základě posouzení žádosti budoucích rodičů doporučují konkrétním dětem vhodné rodiny.

Pěstounská péče

Pěstounská péče je státem garantovaná a kontrolovaná forma náhradní rodinná péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěti i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali. Jediným rozhodujícím činitelem z právního hlediska je zájem dítěte. Svazek pěstounů s dítětem je podstatně volnější než je tomu při osvojení. Pěstoun má právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti jen v běžných věcech. Pěstounskou péčí nevzniká příbuzenský vztah dítěte s pěstouny a s jeho příbuznými. Dítěti v pěstounské rodině zůstává příjmení po vlastních rodičích. Také kontakt původních rodičů s dítětem není vyloučen.

Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu. Pěstounská péče na rozdíl od osvojení rovněž zaniká zletilostí dítěte, tj. v osmnácti letech. Z vážných důvodů může také soud rozhodnout o ukončení pěstounské péče. Pěstounská péče se uskutečňuje buď v běžném rodinném

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

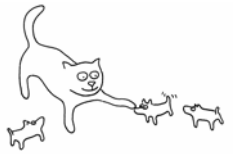

prostředí, tj. s pěstouny, kteří mají většinou své vlastní děti, nebo ve skupinovém prostředí (viz Pěstounská péče ve zvláštním zařízení).

SOS – dětské vesničky

Pěstounská péče se může uskutečňovat i v „zařízeních pro výkon pěstounské péče", což jsou velké pěstounské rodiny. Příkladem tohoto zařízení jsou SOS dětské vesničky, kde je pěstounskou péčí pověřena sama matka-pěstounka. Ta mívá většinou ku pomoci další osobu, která matce pomáhá při vedení domácnosti a výchově dětí. Matka-pěstounka se svěřenými dětmi bydlí v samostatném domečku. Skupina 10-12 takových domečků tvoří Vesničku. Rodinu v domečku tedy tvoří matka-pěstounka a zpravidla 6 a více dětí různého pohlaví a věku. Často to jsou sourozenci pocházející z jedné vlastní rodiny.

III. Kdo je kde?

V této lekci jsme se dozvěděli o různých formách náhradní rodinné péče:

a) adopce
b) pěstounská péče
c) SOS dětská vesnička

Přiřaďte ke každému z následujících příkladů typ náhradní rodinné péče, o který se podle vás jedná (viz výše uvedené body **a** až **c**). Pozor, jeden z příkladů nepředstavuje náhradní rodinnou péči!

1. Petr od nových rodičů získal jejich příjmení - Novákovi. Jmenuje se Petr Novák.

2. Pavla se starají manželé Dvořákovi, kteří na jeho výživu získávají peníze od jeho rodičů.

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

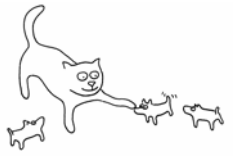

3. Noví rodiče Jirky mohou rozhodovat o všech věcech, které se Jirky týkají. Mají práva jako všichni rodiče.

4. Zdeňka žije spolu s novou maminkou a dalšími dětmi v domečku, kde spolu hospodaří.

5. Patrik bydlí u pana Nového. Jeho rodiče rozhodli o tom, že bude studovat na gymnáziu.

6. Dana bydlí se spoustou dalších dětí ve Chvalčově. O děti se stará několik vychovatelů.

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

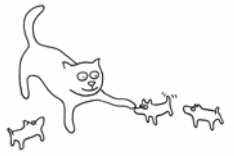

Téma: *Jak se dítě může dostat do dětského domova*

Cíle: ***seznámit se s pojmem sociálně-právní ochrana dětí***
seznámit se s důvody pro umístění dítěte do dětského domova,
s postupem při rozhodování o umístění dětí do dětského domova

Klíčové pojmy: ***dětský domov, sociálně-právní ochrana dětí***

Trvání: ***90 minut***

Pomůcky: ***pracovní list, velké archy papíru, fixy, listy A4, lepicí páska, zák. č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zák. č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů***

Metody: brainstorming, řízená diskuze, parafrázování, skupinová práce, samostatná práce,

Cílová skupina: děti z dětských domovů ve věku 10-12let

Úvodní motivace:

Seznamte děti pomocí brainstormingu s cílem lekce. Položte jim následující otázku:

- ⇨ **Co to je rodina?**
- ⇨ **Jak by se měli rodiče o svoje děti starat?**
- ⇨ **Co znamená o někoho se starat?**

Odpovědi dětí zapisujeme na arch papíru (nebo tabuli), který vyvěsíme **na viditelné místo**, protože odpovědi využijeme v průběhu lekce. Zdůrazníme, že dětem by měla rodina či rodiče poskytovat bezpečí.

Příklad odpovědí: dát mu najíst, hrát si s ním, povídat si s ním……

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

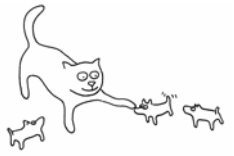

I. Společná četba příběhu

Přečtěte si společně příběh, který je uveden v pracovních listech.

II. Otázky k příběhu

Zeptejte se dětí:

1. Co by se dětem z našeho příběhu mohlo stát, kdyby je sociální pracovnice neodvedla do dětského domova? *(co by se jim mohlo stát doma, na ulici…., co kdyby onemocněly a potřebovaly rychle do nemocnice?)*
2. Co jste se dozvěděli o rodině, ve které děti vyrůstaly?
3. Jaká byla jejich maminka?
4. Jaký byl tatínek dětí?
5. Myslíte si, že se o děti chtěl starat jejich tatínek? Proč ano, proč ne?
6. Mohl se o ně postarat? Proč ano, proč ne?
7. Proč asi existují dětské domovy?

III. Jak pomůže společnost?

(Práce s právními informacemi)

Společně přečteme text tohoto cvičení v pracovních listech pro děti. Vyzveme je, aby zopakovaly přečtené informace tak, jak jim porozuměly, případně jim pomůžeme s jeho vysvětlením a lepším pochopením. Porovnáme základní údaje s odpověďmi, které jsme získali při brainstormingu (úvodní motivace).

IV. Co by se mohlo stát s „Andílky", kdyby zákon o ochraně dětí chyběl?

Děti rozdělíme do pracovních skupin podle zásad náhodného dělení. Rozdáme každé skupince arch papíru a fixy. Děti společně pracují ve skupinách a odpovídají na otázky:

- Jak by mohl vypadat další osud dětí, kdyby se nedostaly do dětského domova?
- Co by se mohlo stát, kdybychom neměli zákon o sociálně-právní ochraně dětí?

Po skončení práce ve skupinkách následuje společná diskuse. Výsledkem by měl být závěr, že by děti byly pravděpodobně zanedbávány, protože by chybělo ono „starání se".

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

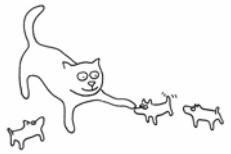

§ Právní informace pro výchovné pracovníky

Zákon č. 359/2001 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů § 2

(1) Pro účely tohoto zákona se dítětem rozumí nezletilá osoba.

(2) …

(3) …

§ 5 Základní zásady sociálně-právní ochrany

Předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte.

§ 6

(1) Sociálně-právní ochrana se zaměřuje zejména na děti,

a) jejichž rodiče
   1. zemřeli,
   2. neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, nebo
   3. nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti;

b) které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěření dítěte do její výchovy;

c) které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než 15 let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití;

d) které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte;

e) na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu;

pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí.

§ 14 Opatření na ochranu dětí

(1) Obecní úřad obce s rozšířenou působností podává za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem návrh soudu

a) na rozhodnutí o splnění podmínky osvojení spočívající v tom, že rodiče neprojevují zájem o své dítě,

b) na omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu,

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

c) na nařízení ústavní výchovy,
d) na prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy.

(2) .....
(3) .....

§ 19 Činnost orgánů sociálně-právní ochrany při svěření dítěte do výchovy jiných fyzických osob než rodičů

(1) Obecní úřad obce s rozšířenou působností rozhoduje o svěření dítěte
a) do péče budoucích osvojitelů, je-li dítě v ústavu z rozhodnutí soudu nebo z vůle rodičů, nejde-li o případ uvedený v odstavci 2,
b) do péče fyzické osoby, která má zájem stát se pěstounem, je-li dítě v ústavu z rozhodnutí soudu nebo se souhlasem rodičů;

- O svěření dítěte zašle informaci příslušnému soudu do 15 dnů ode dne rozhodnutí.
- Zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku věku.

Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů

§ 45a Pěstounská péče

(1) Soud může svěřit dítě do pěstounské péče fyzické osobě (dále jen „pěstoun"), jestliže zájem dítěte vyžaduje svěření do takové péče a osoba pěstouna poskytuje záruku řádné výchovy dítěte.
(2) Dítě může být svěřeno též do společné pěstounské péče manželů; ……
(3) Pěstounská péče může být zrušena rozhodnutím soudu. Soud může zrušit pěstounskou péči jen z důležitých důvodů; učiní tak vždy, jestliže o to požádá pěstoun.

§ 45b

(1) Před rozhodnutím o svěření dítěte do pěstounské péče je soud povinen vyžádat si vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí o tom, zda ten, kdo se má stát pěstounem, je osobou vhodnou pro výkon této péče.

§ 63 Osvojení

(1) …
(2) O osvojení rozhoduje soud na návrh osvojitele. …….

§ 68

(1) Pokud jsou zákonnými zástupci osvojovaného dítěte jeho rodiče, není třeba jejich souhlasu,

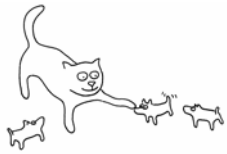

jestliže

a) po dobu nejméně šesti měsíců soustavně neprojevovali opravdový zájem o dítě, zejména tím, že dítě pravidelně nenavštěvovali, neplnili pravidelně a dobrovolně vyživovací povinnost k dítěti a neprojevují snahu upravit si v mezích svých možností své rodinné a sociální poměry tak, aby se mohli osobně ujmout péče o dítě, nebo

b) po dobu nejméně dvou měsíců po narození dítěte neprojevili o dítě žádný zájem, ačkoliv jim v projevení zájmu nebránila závažná překážka.

(2) Ustanovení odstavce 1 platí obdobně i v případě, že rodič je nezletilý.

(3) O splnění podmínek uvedených v odstavci 1 rozhoduje ke dni podání návrhu orgánem sociálně-právní ochrany dětí jako opatrovníkem dítěte, popřípadě rodičem dítěte soud.

§ 68a

Souhlasu rodičů, kteří jsou zákonnými zástupci osvojovaného dítěte, není dále třeba, jestliže rodiče dají souhlas k osvojení předem bez vztahu k určitým osvojitelům. Souhlas předem musí být dán osobně přítomným rodičem písemně před soudem nebo před příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Souhlas může být dán rodičem nejdříve šest týdnů po narození dítěte. Odvolat souhlas lze toliko do doby, než je dítě umístěno na základě rozhodnutí do péče budoucích osvojitelů.

§ 31 Rodičovská zodpovědnost

(1) Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností

a) při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj,

b) při zastupování nezletilého dítěte,

c) při správě jeho jmění.

V. Kdo rozhodne o umístění dítěte do dětského domova?

O umístění dětí do dětského domova rozhoduje soud na základě informací a šetření z „terénu". Každá obec má sociální pracovníky, jejichž úkolem je pomáhat těm dětem, které pomoc potřebují. Tito pracovníci podají soudu návrh na to, aby tyto děti vyrůstaly v dětském domově nebo náhradní rodinné péči, a soud rozhodne, zda bude s návrhem souhlasit či ne. Hledejte s dětmi odpovědi na otázku:

- **Jak se soud dozví o dětech, které sociálně-právní ochranu potřebují?**

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

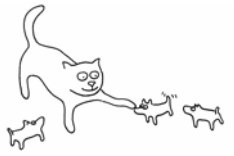

Během společné diskuse s dětmi si zopakujme, v kterých případech to může být. (Vyjdeme z odpovědí, které jsme získali při práci s informacemi o sociálně-právní ochraně dětí).

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

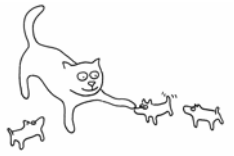

Pro úplnost uvádíme další možnosti, o kterých pojednává i samostatná lekce s názvem Náhradní rodinná péče:

Pěstounská péče

Podobná je situace i v případě, kdy dítě má být svěřeno do pěstounské péče. Pokud je dítě v ústavu proto, že tak rozhodl soud nebo pokud není v ústavu, ale rodiče souhlasí, **zaměstnanci orgánu sociálně-právní ochrany dětí rozhodnou** o tom, že konkrétní dítě může být svěřeno konkrétní fyzické osobě do pěstounské péče. Znamená to, že sociální pracovníci rozhodnou, že dotyčná osoba je vhodná pro to, aby jí bylo dítě svěřeno do pěstounské péče. Právně to však samo o sobě nic neznamená – jde o dočasnou pěstounskou péči. Také proto musí obecní úřad obce s rozšířenou působností do 15 dnů informovat o takovém rozhodnutí soud. Soud pak nemá povinnost v té věci něco dělat – pokud ale **osoba**, které bylo dítě svěřeno orgánem sociálně-právní ochrany dětí do pěstounské péče **nezahájí do 3 měsíců** od právní moci rozhodnutí orgánu sociálně-právní ochrany dětí řízení o svěření dítěte do pěstounské péče **u soudu**, pozbývá rozhodnutí orgánu sociálně-právní ochrany dětí právní účinky. Jestliže tato osoba řízení u soudu zahájí, soud po vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí **rozhodne o svěření dítěte do pěstounské péče** této osobě.

Osvojení

Téměř stejná situace platí i pro osvojení. O ***svěření*** dítěte ***do péče*** budoucích osvojitelů rozhodne orgán sociálně-právní ochrany dětí. O ***osvojení*** rozhoduje **soud na návrh osvojitele**; před rozhodnutím soudu o osvojení však musí být dítě nejméně po dobu 3 měsíců v péči budoucího osvojitele, a to na jeho náklady. (Tyto peníze se nevracejí, ani když se potenciální osvojitel rozhodne dítě „vrátit" do dětského domova.)

VI. Rozhodování

Každé dítě dostane list papíru a tužku. Vysvětlíme dětem jejich úkol:

- Představte si, že jste soudci a máte rozhodnout, zda děti z našeho příběhu mají žít v dětském domově. Na co se jako soudci budete ptát, co budete muset zjistit, abyste měli jistotu, že jste rozhodli správně, tzn. v zájmu dětí?

Po skončení samostatné práce vyzveme děti, aby obešly místnost a přečetly si odpovědi ostatních - všechny listy.

Vytvoříme s dětmi kruh a zahájíme společnou diskuzi:

- Opakovaly se některé otázky u ostatních? Pokud ano, které?
- Co je asi pro soudce nejtěžší při rozhodování?

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

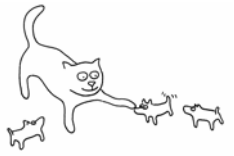

VII. Shrnutí lekce

Na závěr použijte při práci s dětmi následující body:

1. Převyprávěj stručně příběh, který jsme četli na začátku.
2. Vysvětli svými slovy, co znamená sociálně-právní ochrana dětí.
3. Co by se mohlo stát, kdyby tento zákon společnost neměla?
4. Kdo rozhoduje o tom, jestli bude dítě vyrůstat v dětském domově?

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

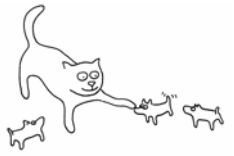

DĚTSKÝ DOMOV

(PRACOVNÍ LISTY)

V průběhu této lekce se zamyslíme nad tím, proč se některé děti mohou dostat do dětského domova, kdo a jak o umístění dětí do dětského domova rozhoduje. Vysvětlíme si, co to znamená sociálně-právní ochrana dětí a co by se mohlo stát, kdyby zákon o této ochraně chyběl.

I. Příběh „Andílci"

„Vy jste moji andílci!" říkal tatínek svým třem dětem, Jirkovi, Fandovi a Andulce, když se večer vrátil domů z hospody. Občas se před ním ale raději schovaly pod postel, protože už nebyly „andílci", ale „parchanti, co mu ničí život". Aby to tatínek zdůraznil, přidal sem tam pár facek jim nebo mamince, když se snažila uložit tátu do postele, aby neměli další ostudu v domě.

Ráno se táta zpočátku omlouval, občas se dokonce snažil s něčím pomoci, ale v poslední době se přišel domů jenom vyspat z „opice" a k jeho fackám přibývaly kopance… Maminka byla čím dál hubenější a čím dál zamlklejší… Jednou, když se děti vracely domů, uviděly před domem sanitku. „Chudinky malý, co s váma bude, máma se vám votrávila!" vykřikovala největší drbna z domu. Táta vypadal vyplašeně, ale vzal je kolem ramen a řekl: „Nebojte se, to zvládnem."

Po smrti maminky se ale táta doma mockrát neukázal. Děti byly rády, že je aspoň nikdo netluče, ale neměl je kdo vodit do školky, takže tam chodit přestaly. Také jim neměl kdo dělat snídani, oběd ani večeři a za chvíli už vůbec nebylo co jíst. Nebyl ani nikdo, kdo by jim vypral trička a kalhoty a kdo by je umyl. Když už skoro šestiletý Jirka viděl, že moc jídla pohozeného na ulici nenajdou, kradl jídlo pro svoje čtyřleté sourozence v samoobsluze.

To trvalo pár týdnů. Jednoho dne se u jejich dveří objevila sociální pracovnice a odvedla všechny tři děti do dětského domova.

II. Otázky k příběhu

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

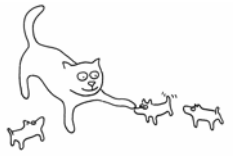

- ⇨ ***Co to je rodina?***
- ⇨ ***Jak by se měli rodiče o svoje děti starat?***
- ⇨ ***Co znamená o někoho se starat?***

1. Co by se dětem z našeho příběhu mohlo stát, kdyby je sociální pracovnice neodvedla do dětského domova?
2. Co jste se dozvěděli o rodině, ve které děti vyrůstaly?
3. Jaká byla jejich maminka?
4. Jaký byl tatínek dětí?
5. Myslíte si, že se o děti chtěl starat jejich tatínek? Proč ano, proč ne?
6. Mohl se o ně postarat? Proč ano, proč ne?
7. Proč asi existují dětské domovy?

III. Jak pomůže společnost?

V našem příběhu se o děti nemohli rodiče postarat. Někdy se větší děti toulají, pijí alkohol, berou drogy, nechodí do školy. Rodiče to často ani nezjistí. Neznamená to, že své děti nemají rádi. Jenom si neuvědomují, co to znamená „starat se", jak jsme o tom mluvili na začátku.

V takových případech je nutná **sociálně-právní ochrana dětí**. Vysvětlíme si, co tento pojem znamená. **Sociální** znamená společenský. Společnost má zájem chránit děti, které se dostaly do těžké situace, ve které jim nemůže pomoci jejich rodina.
Právní znamená, že osud těchto dětí je pro všechny důležitý, a proto je nutné postupovat podle pravidel, která platí na celém území České republiky stejně.

IV. Co by se mohlo stát s „Andílky", kdyby zákon o ochraně dětí chyběl?

Odpovídejte ve skupinách na otázky:

- Jak by mohl vypadat další osud dětí, kdyby se nedostaly do dětského domova?
- Co by se mohlo stát, kdybychom neměli zákon o sociálně-právní ochraně dětí?

V. Kdo rozhodne o umístění dítěte do dětského domova?

O umístění dětí do dětského domova rozhoduje soud na základě informací a šetření z „terénu". Každá obec má sociální pracovníky, jejichž úkolem je pomáhat těm dětem, které pomoc

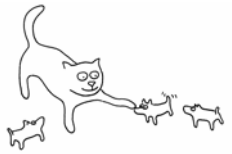

potřebují. Tito pracovníci podají soudu návrh na to, aby tyto děti vyrůstaly v dětském domově nebo v náhradní výchově, a soud rozhodne, zda bude s návrhem souhlasit či ne.

- **Jak se soud dozví o dětech, které sociálně-právní ochranu potřebují?**

Zopakujme společně, v kterých případech to může být.

VI. Rozhodování

Vypracujte samostatně písemně odpovědi na následující téma:

- Představte si, že jste soudci a máte rozhodnout, zda děti z našeho příběhu mají žít v dětském domově. Na co se jako soudci budete ptát, co budete muset zjistit, abyste měli jistotu, že jste rozhodli správně, to znamená v zájmu dětí?

VII. Shrnutí lekce

1. Převyprávěj stručně příběh, který jsme četli na začátku.
2. Vysvětli svými slovy, co znamená sociálně-právní ochrana dětí.
3. Co by se mohlo stát, kdyby tento zákon společnost neměla?
4. Kdo rozhoduje o tom, jestli bude dítě vyrůstat v dětském domově?

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

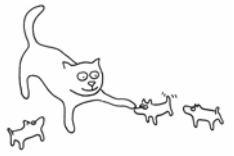

MICHAL – PRÁCE NA ČERNO

(LISTY PRO LEKTORA)

Téma: **Práce „na černo"**

Cíle: uvědomit si, jakým rizikům se vystavuje zaměstnanec, pokud netrvá na písemném uzavření pracovní smlouvy
seznámit se s povinnostmi zaměstnavatele při uzavírání pracovní smlouvy

Trvání: 45 minut

Pomůcky: archy papíru, fixy, tabule

Metody: brainstorming, práce ve tří až pětičlenných skupinách

Věková kategorie: 15 a více let

Úvodní motivace

Na rozehřátí diskuse použijte brainstorming na otázku:

Co se vám vybaví, když se řekne práce na černo?

Lektor může odpovědi zapisovat na tabuli.

I. Společná četba příběhu

Přečtěte si společně následující příběh.

Práce na černo

„Když jsi utekl z pasťáku, je to tvoje věc. Ale nemysli si, že se v sedmnácti budeš jen válet doma a já tě budu živit," tak nějak přivítala máma Michala, když se tenkrát večer objevil. Brzy jeden z mnoha bratranců sehnal Michalovi práci na stavbě. Jak jinak, než na černo. Michal přece neměl ani občanský průkaz. Na té stavbě ostatně pracovali na černo skoro všichni. Tak o co jde?

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

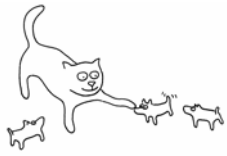

Šlo vlastně jen o „maličkost" – o výplatu. Ve sjednaný den Michal prostě žádnou nedostal. Když se zeptal svého zaměstnavatele, vždy ho nějak odbyl. Teď peníze na výplaty nemá, ale příští týden... Zítra je na služební cestě, ale hned v pondělí... Samé ale… Nakonec došla Michalovi trpělivost. Rozhodl se být důraznější a na zaměstnavatele zatlačil. Snad padlo i pár ostřejších slov. „Dobře. Zítra ráno si pro svoje peníze přijď sem do kanceláře," rezignoval zaměstnavatel.

Druhý den čekalo Michala v kanceláři místo slibované výplaty jiné překvapení. Policie. „Vy jste Michal Balog?" Michal se nezmohl na víc, než na kývnutí hlavou. „Víte, proč vás hledáme!? Utekl jste z výchovného ústavu..." Michal sklopil hlavu a znovu přikývl. Byl to snad jediný kluk, kterého kdy přivezla policie z útěku v montérkách. Ostatní se mu jen smáli...

Pro tuto lekci považujeme jako hlavní téma tzv. práci na černo. Okolnostem útěku se věnovat nebudeme, nebo jen okrajově. (Toto téma by si zasloužilo samostatnou lekci a lze na něj navázat v dalších rozhovorech.)

II. Otázky k příběhu

Lektor rozdělí účastníky do tříčlenných až pětičlenných skupin. Skupiny si připraví odpovědi na následující otázky, které budou po 10 minutách prezentovat. Při práci *s některými otázkami* ***budou účastníci pracovat s odborným textem za příběhem. (Správné odpovědi pro informaci lektora jsou uvedeny u příslušných otázek)***

1. Jaké důvody mohly podle vás vést Michala k útěku z výchovného ústavu?
2. Jaké pocity podle vás měl Michal, když jej odváděla z kanceláře zaměstnavatele policie?

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

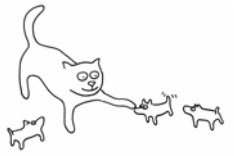

3. Jak byste definovali pojem „práce na černo"?

4. Jaké důsledky může znamenat „práce na černo" pro zaměstnance?

   a. **nemá jisté, zda dostane výplatu; v případě, že výplatu od zaměstnavatele nedostane, nemůže se jí domáhat u soudu**
   b. **po dobu práce na černo nemá hrazeno zdravotní, nemocenské a sociální pojištění, a proto mu hrozí trestní stíhání z důvodu spáchání trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné dávky podle § 148 trestního zákona; za spáchání tohoto trestného činu mu může být uložen trest odnětí svobody na šest měsíců až tři léta**

5. Jak by měl Michal postupovat, pokud by chtěl začít pracovat a vydělávat si peníze?

   a. **nepostupovat bez vědomí výchovného ústavu**
   b. **zjistit si od zaměstnavatele předem, jaké doklady bude muset přinést před uzavřením pracovní smlouvy**
   c. **zjistit si od zaměstnavatele předem, jaká bude náplň jeho práce a jakou mzdu bude za svou práci dostávat**
   d. **uzavřít písemnou pracovní smlouvu**

6. Jaké dokumenty může Michal potřebovat, když bude chtít nastoupit do zaměstnání

a uzavřít pracovní smlouvu?

Povinně:

   a. **občanský průkaz**

Podle okolností i:

   b. **výpis z rejstříku trestů**
   c. **doklad o dosaženém vzdělání**
   d. **stručný životopis**
   e. **potvrzení o lékařském vyšetření**

7. Proč se Michalovi ostatní smáli?

III. Modelová situace k příběhu

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

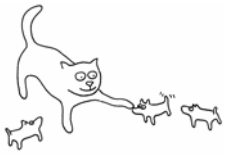

Lektor rozdělí účastníky do čtyřčlenných skupin a v nich si účastníci vyberou ze čtyř rolí (Michal, zaměstnavatel, dva policisté). Doporučujeme modelovat situaci tak, že policisté přijdou až ve chvíli, kdy vznikla hádka mezi zaměstnavatelem a Michalem.

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

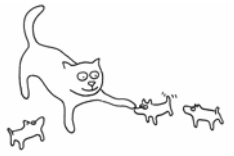

Charakteristika rolí:

Michal – **vysvětluje příslušníkům policie, že byl okraden a jeho zaměstnavatel mu odpírá mzdu. Chce, aby byl také on potrestán. Snaží se domoci se svých peněz, přitom zjišťuje, že mu nikdo nevěří, uvědomuje si bezvýchodnost své situace.**

Zaměstnavatel – **snaží se „zbavit Michala" a nemít problémy s policií, popírá, že by Michal pracoval v jeho firmě**

Policisté – **plní svou povinnost. Zajišťují přepravu do výchovného zařízení, které Michal neoprávněně opustil**

Po ukončení doporučujeme položit účastníkům následující otázky:

- **Jaké jste měli pocity v roli Michala ?**
- **Jak jste se cítili v roli zaměstnavatele ?**
- **Jaké pocity jste měli v roli policistů ?**

IV. Závěrečné otázky

1. Jaké důsledky má práce „na černo" pro zaměstnavatele?

Zaměstnavatel „ušetří" na odvodech daní, sociálního a zdravotního pojištění, avšak za nedodržení pracovněprávních předpisů mu může být úřadem práce uložena pokuta až do výše 250.000,-Kč a při opětovném porušení těchto předpisů pokuta až do výše 1.000.000,-Kč. I zaměstnavatel, stejně jako zaměstnanec, může být trestně stíhán z důvodu spáchání trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné dávky podle § 148 trestního zákona.

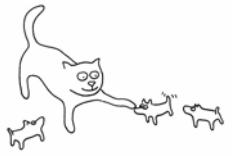

2. Proč je nezbytné uzavřít pracovní smlouvu písemně?

Písemné vyhotovení pracovní smlouvy je jednoznačným důkazem o tom, co bylo mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem sjednáno. Zaměstnavatel je povinen kopii pracovní smlouvy poskytnout některým úřadům (např. finančnímu úřadu, kterému je odváděna daň z příjmu zaměstnance, státní správě sociálního zabezpečení …). Písemná smlouva je důležitým dokladem v případě jakéhokoliv budoucího jednání mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem o změně pracovních podmínek, zvýšení mzdy … V případě soudního sporu může být zaměstnancem i zaměstnavatelem použita jako důkaz o sjednaném pracovním poměru.

3. Jaké náležitosti musí obsahovat pracovní smlouva?

Text pracovní smlouvy je obsažen v příloze č. 1. Pracovní smlouva musí obsahovat alespoň tyto náležitosti – přesné označení smluvních stran, druh práce, na který je zaměstnanec přijímán, místo výkonu práce, den nástupu do práce, datum podpisu a podpisy zaměstnance a zaměstnavatele. Pracovní smlouva obvykle obsahuje i další náležitosti – např. sjednání zkušební doby, výši mzdy, dobu, na kterou je uzavírána…

4. Pokud by bylo Michalovi 14 let, mohl by uzavřít pracovní smlouvu? Odůvodněte.

Nemohl. Michal může uzavřít pracovní smlouvu nejdříve v den kdy dosáhne 15 let věku. Nastoupit do práce ovšem může až po ukončení povinné školní docházky. Výjimkou by byla situace, kdyby byl Michal žákem pomocné školy. V tomto případě by mohl pracovní smlouvu uzavřít po ukončení povinné školní docházky již ve 14 letech.

5. Kam se může Michal obrátit v případě, že shání zaměstnání?

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

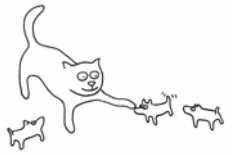

Např. na úřad práce, na agenturu, která zprostředkovává zaměstnání, do inzertních novin, na internet, na přátele…

6. Jaké negativní důsledky má práce na černo pro společnost?

Neodvádějí-li zaměstnanec ani zaměstnavatel daň z příjmů, sociální pojištění, zdravotní pojištění, chybí tyto peníze ve státním rozpočtu na financování veřejných potřeb (např. zdravotní péče, vzdělávání atd.).

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

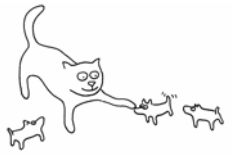

MICHAL – PRÁCE NA ČERNO

(PRACOVNÍ LISTY)

I. Příběh „Práce na černo"

„Když jsi utekl z pasťáku, je to tvoje věc. Ale nemysli si, že se v sedmnácti budeš jen válet doma a já tě budu živit," tak nějak přivítala máma Michala, když se tenkrát večer objevil. Brzy jeden z mnoha bratranců sehnal Michalovi práci na stavbě. Jak jinak, než na černo. Michal přece neměl ani občanský průkaz. Na té stavbě ostatně pracovali na černo skoro všichni. Tak o co jde?

Šlo vlastně jen o „maličkost" – o výplatu. Ve sjednaný den Michal prostě žádnou nedostal. Když se zeptal svého zaměstnavatele, vždy ho nějak odbyl. Teď peníze na výplaty nemá, ale příští týden... Zítra je na služební cestě, ale hned v pondělí... Samé ale… Nakonec došla Michalovi trpělivost. Rozhodl se být důraznější a na zaměstnavatele zatlačil. Snad padlo i pár ostřejších slov. „Dobře. Zítra ráno si pro svoje peníze přijď sem do kanceláře," rezignoval zaměstnavatel.

Druhý den čekalo Michala v kanceláři místo slibované výplaty jiné překvapení. Policie. „Vy jste Michal Balog?" Michal se nezmohl na víc, než na kývnutí hlavou. „Víte, proč vás hledáme!? Utekl jste z výchovného ústavu..." Michal sklopil hlavu a znovu přikývl. Byl to snad jediný kluk, kterého kdy přivezla policie z útěku v montérkách. Ostatní se mu jen smáli...

II. Otázky k příběhu

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

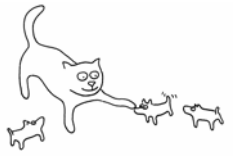

1. Jaké důvody mohly podle vás vést Michala k útěku z výchovného ústavu?
2. Jaké pocity podle vás měl Michal, když jej odváděla z kanceláře zaměstnavatele policie?
3. Jak byste definovali pojem „práce na černo"?
4. Jaké důsledky může znamenat „práce na černo" pro zaměstnance?
5. Jak by měl Michal postupovat, pokud by chtěl začít pracovat a vydělávat si peníze?
6. Jaké dokumenty může Michal potřebovat, až bude chtít nastoupit do zaměstnání a uzavřít pracovní smlouvu?
7. Proč se Michalovi ostatní smáli ?

Pokud si nebudete vědět rady, hledejte odpovědi v níže uvedenou textu, ve kterém jsou uvedeny právní informace.

§ Právní informace

Podle zákoníku práce je povinností zaměstnavatele vždy uzavřít se zaměstnancem pracovní smlouvu písemně. Zaměstnavatel je rovněž povinen jedno vyhotovení pracovní smlouvy předat zaměstnanci. Jedinou výjimkou je situace, kdy je sjednán pracovní poměr na dobu kratší než jeden měsíc. V tom případě je zaměstnavatel povinen uzavřít pracovní smlouvu písemně pouze, pokud o to zaměstnanec požádá.

Jestliže není pracovní smlouva uzavřena písemně, vystavuje se zaměstnanec riziku mnoha problémů, např. problémům při výplatě mzdy. V případě soudního sporu se zaměstnavatelem

nemá zaměstnanec žádný způsob jak prokázat její výši. Pokud zaměstnanec pracuje na černo, nehradí za něho zaměstnavatel ani zdravotní, nemocenské a sociální pojištění. Zaměstnanci, který pracuje úmyslně na černo hrozí trestní stíhání z důvodu spáchání trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné dávky podle § 148 trestního zákona. Za

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

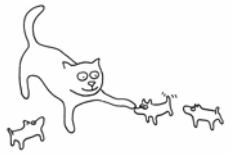

spáchání tohoto trestného činu mu může být soudem uložen trest odnětí svobody na šest měsíců až tři léta.

Před uzavřením pracovní smlouvy by měl zaměstnanec vždy zjistit u zaměstnavatele, které doklady mu musí předložit před uzavřením pracovní smlouvy. Důležité je se přesně dohodnout na náplni, místu výkonu práce a výši mzdy. Pracovní smlouvu je nutné uzavřít nejpozději v den vzniku pracovního poměru, to je v den, který byl v pracovní smlouvě sjednán jako den nástupu do práce.

Osobní údaje uchazeče o zaměstnání ověřuje zaměstnavatel před uzavřením pracovní smlouvy podle občanského průkazu. Údaje o dosaženém stupni vzdělání, kvalifikaci a praxi se zjišťují předložením vysvědčení, diplomů a dřívějších pracovních smluv. Podle okolností a druhu práce může zaměstnavatel požadovat například:

- **potvrzení o bezúhonnosti, která se prokazuje výpisem z rejstříku trestů**
- **stručný životopis**
- **potvrzení o lékařském vyšetření**

III. Modelová situace k příběhu

Představte si situaci, ve které vystupuje Michal, zaměstnavatel a dva policisté. Rozdělte si následující role a sehrajte scénku. Držte se informací, které jsou uvedeny u každé role.

Hraní rolí:

Michal – **vysvětluje příslušníkům policie, že byl okraden a jeho zaměstnavatel mu odpírá mzdu. Chce, aby byl také on potrestán. Snaží se domoci se „svých peněz", přitom zjišťuje, že mu nikdo nevěří, uvědomuje si bezvýchodnost své situace.**

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

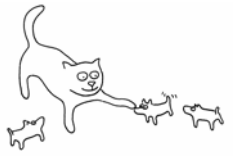

Zaměstnavatel – **snaží se „zbavit Michala" a nemít problémy s policií, popírá, že by Michal pracoval v jeho firmě**

Policisté – **plní svou povinnost. Zajišťují přepravu do výchovného zařízení, které Michal neoprávněně opustil**

IV. ZÁVĚREČNÉ OTÁZKY

1. **Jaké důsledky má práce na černo pro zaměstnavatele?**
2. **Proč je nezbytné uzavřít pracovní smlouvu písemně?**
3. **Jaké náležitosti musí obsahovat pracovní smlouva? Text pracovní smlouvy naleznete**
4. **v příloze č. 1.**
5. **Pokud by bylo Michalovi 14 let, mohl by uzavřít pracovní smlouvu? Odůvodněte.**
6. **Kam se může Michal obrátit v případě, že shání zaměstnání?**
7. **Jaké negativní důsledky má práce na černo pro společnost?**

Příloha

PRACOVNÍ SMLOUVA

Zaměstnavatel: ……
se sídlem: ……
identifikační číslo: ……
zastoupený paní / panem :……

a

zaměstnanec: ……
bytem trvale: ……
rodné číslo: ……

Uzavírají níže uvedeného dne tuto **pracovní smlouvu:**

I. Vznik pracovního poměru

1. Zaměstnanec nastoupí do práce dne …… Tento den je dnem vzniku pracovního poměru mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem.
2. Pracovní poměr se sjednává na dobu ……
3. Zaměstnanec a zaměstnavatel se dohodli na zkušební době v délce trvání …… Zkušební doba počíná běžet ode dne nástupu do práce.

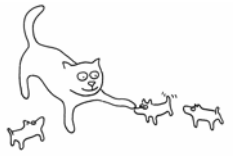

II. Druh práce zaměstnance

1. Druh práce, na který je zaměstnanec zaměstnavatelem do pracovního poměru přijímán je ……..

III. Místo výkonu práce

1. Místem výkonu práce zaměstnance bude ……..

IV. Mzdové podmínky

1. Zaměstnavatel se zavazuje platit zaměstnanci hrubou mzdu ve výši …… ,-Kč/hod.
2. Hrubá mzda podle této smlouvy - snížená o daň z příjmů fyzických osob, pojistné na sociální zabezpečení, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti a pojistné veřejného zdravotního pojištění a o jiné platby ve smyslu § 121 zákoníku práce – bude zaměstnavatelem vyplácena nejpozději do 15. dne následujícího měsíce na bankovní účet zaměstnance.

V. Pracovní doba

1. Pracovní doba je stanovena v rozsahu …….. hodin týdně.
2. Zaměstnanec bude vykonávat pro zaměstnavatele práci ve dnech ……..…….až …….. od …….. hodin do …… hodin.

VI. Práva a povinnosti zaměstnance

1. Zaměstnanec je povinen podle pokynů zaměstnavatele konat osobně práci jemu přidělenou podle pracovní smlouvy ve stanovené pracovní době a dodržovat pracovní kázeň.
2. Zaměstnanec je dále povinen zejména:
   a) pracovat svědomitě a řádně podle svých sil, znalostí a schopností, plnit pokyny nadřízených vydané v souladu s právními předpisy, spolupracovat s ostatními zaměstnanci zaměstnavatele,
   b) plně využívat pracovní doby a výrobních prostředků k vykonávání svěřených prací, plnit kvalitně, hospodárně a včas pracovní úkoly,
   c) dodržovat právní předpisy, jakož i jiné předpisy, vztahující se k práci zaměstnancem vykonávané,
   d) řádně hospodařit s prostředky svěřenými zaměstnavatelem a střežit a ochraňovat majetek zaměstnavatele před poškozením, ztrátou, zničením a zneužitím a nejednat v rozporu s oprávněnými zájmy zaměstnavatele,
   e) dodržovat předpisy o bezpečnosti a ochranně zdraví při práci.

VII. Práva a povinnosti zaměstnavatele

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

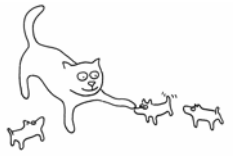

1. **Před uzavřením pracovní smlouvy byl zaměstnanec řádně seznámen s**
   ……..……...
2. **Při nástupu do práce byl zaměstnanec řádně seznámen s**
   ……..……
3. **Ode dne vzniku pracovního poměru je zaměstnavatel povinen přidělovat zaměstnanci práci podle pracovní smlouvy, platit mu za vykonanou práci mzdu podle části IV. této smlouvy, vytvářet podmínky pro úspěšné plnění pracovních úkolů zaměstnance a dodržovat ostatní pracovní podmínky stanovené právními předpisy nebo pracovní smlouvou.**

VIII. Skončení pracovního poměru

1. Pracovní poměr mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem může být ukončen:
   a) písemnou dohodou o rozvázání pracovního poměru uzavřenou mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem,
   b) výpovědí zaměstnance nebo zaměstnavatele,
   c) okamžitým zrušením pracovního poměru, jsou-li dány podmínky stanovené v § 53 a následujících zákoníku práce.

IX. Závěrečná ustanovení

1. Sjednaný obsah této pracovní smlouvy lze měnit či doplňovat pouze na základě oboustranné dohody zaměstnance a zaměstnavatele. Veškeré změny této pracovní smlouvy musí být učiněny písemně.
2. Ostatní práva a povinnosti smluvních stran zvlášť neupravené touto pracovní smlouvou se řídí ustanoveními zákona č. 65/1965 Sb., zákoníku práce a souvisejícími předpisy upravujícími pracovněprávní vztahy.
3. Tato smlouva byla sepsána ve dvou vyhotoveních, z nichž každá ze smluvních stran obdrží po jednom.
4. Obě strany svým podpisem potvrzují, že si smlouvu přečetly a souhlasí s jejím obsahem.

V …… dne ……

…….	…….
podpis zaměstnance	razítko zaměstnavatele a podpis oprávněného zástupce zaměstnavatele

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

PARTNERS CZECH

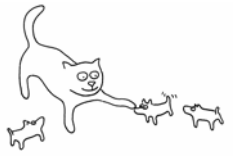

ŠIKANA – JIRKA

(LISTY PRO LEKTORA)

Téma: **Šikana**
Cíle: uvědomit si, co všechno může vést k šikaně
uvědomit si, jak lze postihnout šikanu podle trestního zákona

Trvání: 45 minut + rozšiřující aktivity
Pomůcky: pracovní listy, tabule, archy papíru, fixy, výroky pro škálování
Metody: brainstorming, společná práce, práce ve skupinách, práce s textem, škálování
Věková kategorie: 15 a více let

Úvodní motivace

Brainstorming, lektor si může vybrat některou z navržených otázek. (Všechny odpovědi lektor zapisuje na tabuli.):

- Co podle vás může být zdrojem nenávisti mezi lidmi?
- Co si představujete pod pojmem šikana?
- Kde všude se šikana může vyskytovat?

I.Společná četba příběhu

Přečtěte si společně následující příběh. Po přečtení společně shrňte nejdůležitější informace obsažené v textu, ověřte si, že všichni příběhu porozuměli.

Šikana

Mezi mladšími kluky se ve výchovném ústavu objevily krádeže. Nikdo nic jistého nevěděl, ale vše ukazovalo na šestnáctiletého Romana.

Co s tím? Bonzovat vychovatelům? To snad nebude třeba. Mazáci snad poradí. Svěřili se se svým problémem osmnáctiletému Jirkovi. "Jasně, přiveďte ho na pokoj!"

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

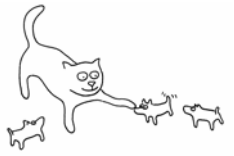

Romana přivlekli na pokoj tři šestnáctiletí kluci (Petr, Viktor a Mirek). Tam už na ně Jirka čekal: "Tak ty kradeš? Dáme férovku, žádná přesilovka, pěkně jeden po druhém." Roman byl bit. Mlčel, asi to opravdu kradl on.

Po čase už měl Jirka mezi mladšími kluky své oblíbence. Dával jim občas nějakou cigaretu, sliboval „ochranu". Samozřejmě, že to nebylo zadarmo, nutil je za to vykonávat drobné úsluhy (dones mi čaj, uvař mi kafe, přines mi ze skříňky mikinu, sežeň cigára), jeho „koně" vykonávali vše bez reptání. Podobné jednání jim předtím v tísnivém rodinném prostředí pomáhalo „přežít". Vždyť i Jirka sám dostával od táty tak, že nedoslýchal na jedno ucho.

Jirka toužil ještě více zvýšit svou popularitu. „Přiveďte sem Romana", přikázal Mirkovi, Viktorovi a Petrovi. Jirka pečlivě rozdělil úkoly. Petrovi nařídil: „Ty se s ním budeš prát do té doby, než se objeví krev. Pak se postupně vystřídají ostatní, nejsme přeci křiváci, bude to férovka!" A byla opět férovka.

Jirka v té době netušil, že se kolem něho stahují mračna. Několika Romanovým kamarádům se Jirkovo chování nelíbilo a vše oznámili vychovatelům. Vyšetřování šikany má totiž svá pravidla, k nimž patří diskrétnost. Toto byl jeho poslední čin. Následovalo trestní oznámení a přemístění Jirky do jiného ústavu. Najednou promluvili i ostatní a vyšly najevo další případy napadení,vydírání a ponižování. Už nebyl důvod mlčet. Vyšetřování ještě není uzavřeno.

§ II. Práce se zákonem

Text zákona je uveden v pracovních listech. Rozdělte třídu do čtyř skupin. Každá skupina dostane k prostudování dva paragrafy.

1. skupina § 197a, § 221
2. skupina § 222, § 231
3. skupina § 235 , § 237
4. skupina § 279a , § 279b

Skupina přidělené paragrafy prostuduje a s jejich obsahem seznámí zbytek třídy.

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

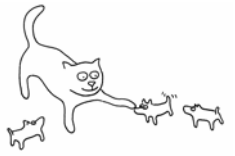

§ Další právní informace pro lektory:

V příběhu se jedná o problematiku z trestního práva, ale trestný čin šikanování není samostatným trestným činem, trestní zákon ho neupravuje. Možná je tomu tak i proto, že šikana má různé podoby, např. bití, omezování práv druhého (např. svobody pohybu), vynucování různých služeb …. To, co se tedy obvykle nazývá jako šikana, se pak postihuje podle různých ustanovení trestního zákona v závislosti na tom, co pachatel skutečně provedl, čeho se dopustil. Přehled různých možností je obsažen ve studentských listech.

Obecně lze říci, že šikanou se myslí každé zneužívání moci nadřízeného, silnějšího …. vůči podřízenému, slabšímu.

Dále je třeba dát pozor na to, že u ublížení na zdraví (§ 221) musí dojít k následku (např. ke zlomení ruky, k otřesu mozku), nebo tu musí být alespoň úmysl, aby k takovému následku došlo (pokus ublížení na zdraví, např. pokus zlomit ruku, pokus způsobit otřes mozku). K ublížení na zdraví tedy nestačí jen bití, které nezanechá následek na zdraví aspoň takový, jaký vyžaduje zákon.

Asi nejčastěji bude šikana patřit pod vydírání, v našem případě se jedná o chování Jirky k mladším klukům. Jirka mladší kluky nutil k různým úsluhám vlastně pohrůžkou násilí, protože kdyby to nedělali, kdyby mu nevyhověli, tak by jim neposkytl „ochranu" a oni by byli zbiti.

Co se týká bití Romana, může jít o:

- ublížení na zdraví (pokud by pachatelé měli úmysl způsobit ublížení na zdraví nebo těžkou
- újmu na zdraví a také by tento následek způsobili),
- pokus ublížení na zdraví (pokud by pachatelé měli jen úmysl, ale nic by nezpůsobili),
- vydírání (pokud by si pachatelé tím bitím vynucovali na Romanovi nějaké chování, tedy aby Roman něco konal, dělal, např. dal jim peníze; něco opominul, neudělal něco, co by jinak udělal, např. aby je nešel „prásknout" vychovateli; něco trpěl, nechal si něco líbit).

Toto není v příběhu zcela jasné, ale to nevadí, je možné o tom pak v lekci diskutovat a mít tak víc variant.

Během této lekce se také můžete setkat s dotazem, proč § 221 zvlášť zmiňuje ublížení na zdraví spáchané na svědkovi, znalci nebo tlumočníkovi, a to pro výkon jejich povinnosti a proč pro tento případ stanoví vyšší trest než pro běžné ublížení na zdraví. Důvodem je snaha poskytnout těmto osobám, které mají v průběhu vyšetřování trestných činů a v průběhu soudního jednání velmi důležitou roli, vyšší ochranu a přísněji potrestat tento nebezpečný trestný čin.

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

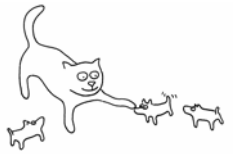

III. Otázky k příběhu

Třídu rozdělíme do čtyř skupin a každá skupina odpoví na dvě otázky. Z každé skupiny potom vystoupí jeden a prezentuje před zbytkem třídy práci své skupiny. Ostatní mohou vznášet dotazy a připomínky. K práci budou využity i právní informace o trestech a trestání, které jsou uvedeny v pracovních listech.

a) Existuje u nás trestný čin ŠIKANA?
Ne, neexistuje. To však neznamená, že by šikanování nebylo možné postihnout, že by šikanování nebylo trestné. Na šikanu se použijí různá ustanovení trestního zákona podle toho, jakou formou šikana probíhá – viz výše.

b) Jaké důsledky má toto chování pro všechny zúčastněné (Jirka, Roman, Petr, Viktor, Mirek)?
Např. zahájení trestního stíhaní, výslechy Policií, kázeňská potrestání ve výchovném ústavu, ztrátu kamarádů, v případě soudního potrestání i příp. zápis v Rejstříku trestů… V Romanovi tato zkušenost může vyvolat strach z lidí, nedůvěru vůči nim, jeho zranění mohou mít dlouhodobé následky...

c) Jak byste se zachovali, kdyby Jirka, Roman,… byli vaši spolužáci?

d) Může se to týkat i vás, jak?

e) Podle jakých paragrafů bychom posuzovali chování Jirky?
Příběh není úplně jednoznačný, v úvahu připadají ustanovení o ublížení na zdraví, příp. vydírání. Dále by se určovalo, jestli byl Jirka v každém jednotlivém případě pachatelem, spolupachatelem, organizátorem, návodcem, pomocníkem.

f) Jaké paragrafy bychom v našem příběhu použili pro chování Petra, Mirka a Viktora?
Tito tři by příp. mohli být postiženi za ublížení na zdraví.

g) Jaký trest byste navrhli pro Jirku? Proč?
Informace o trestech a trestání obsahují studentské listy. Odpověď na tuto otázku závisí na tom, jak posoudíme chování Jirky (otázka e), tzn. za jaký trestný čin ho budeme trestat. Dále

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

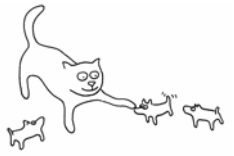

je důležité, že Jirkovi již bylo 18 let, a proto se na něj nepoužijí speciální ustanovení o trestání mladistvých. Při ukládání trestu a rozhodování o jeho druhu a výši hraje velkou roli soud, velmi záleží na jeho uvážení.

h) Jaký trest byste navrhli pro Petra, Viktora a Mirka? Proč?
Odpověď opět závisí na posouzení jejich chování (otázka f). Petr, Viktor a Mirek však patří mezi mladistvé, a proto se na ně použijí ustanovení o trestání mladistvých.

IV. Škálování

(Vyzvěte studenty, aby si stoupli k tvrzení, které je jim bližší, viz. užití metod v knize „Právo pro každého".)

- **Oběť si může za šikanování sama**
- **Oběť za šikanu nemůže**

V. Závěrečná diskuse

(Nebo můžeme toto téma zadat jako písemný úkol, esej.)
Co si myslíte, že měl Roman ve své situaci dělat?

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

PARTNERS CZECH

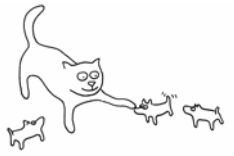

ŠIKANA – JIRKA

(PRACOVNÍ LISTY)

V dnešní lekci se zabýváme problémem **ŠIKANA.**

Šikana má různé podoby, např. bití, vynucování služeb, psychické vydírání … My si dnes ukážeme, že takovéto chování postihuje náš právní řád podle různých ustanovení trestního zákona.

I.Společná četba příběhu

Šikana

Mezi mladšími kluky se ve výchovném ústavu objevily krádeže. Nikdo nic jistého nevěděl, ale vše ukazovalo na šestnáctiletého Romana.

Co s tím? Bonzovat vychovatelům? To snad nebude třeba. Mazáci snad poradí. Svěřili se se svým problémem osmnáctiletému Jirkovi. "Jasně, přiveďte ho na pokoj!" Romana přivlekli na pokoj tři šestnáctiletí kluci (Petr, Viktor a Mirek). Tam už na ně Jirka čekal: "Tak ty kradeš? Dáme férovku, žádná přesilovka, pěkně jeden po druhém." Roman byl bit. Mlčel, asi to opravdu kradl on.

Po čase už měl Jirka mezi mladšími kluky své oblíbence. Dával jim občas nějakou cigaretu, sliboval „ochranu". Samozřejmě, že to nebylo zadarmo, nutil je za to vykonávat drobné úsluhy (dones mi čaj, uvař mi kafe, přines mi ze skříňky mikinu, sežeň cigára), jeho „koně" vykonávali vše bez reptání. Podobné jednání jim předtím v tísnivém rodinném prostředí pomáhalo „přežít". Vždyť i Jirka sám dostával od táty tak, že nedoslýchal na jedno ucho.

Jirka toužil ještě více zvýšit svou popularitu. „Přiveďte sem Romana", přikázal Mirkovi, Viktorovi a Petrovi. Jirka pečlivě rozdělil úkoly. Petrovi nařídil: „Ty se s ním budeš prát do té doby, než se objeví krev. Pak se postupně vystřídají ostatní, nejsme přeci křiváci, bude to férovka!" A byla opět férovka.

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

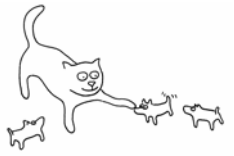

Jirka v té době netušil, že se kolem něho stahují mračna. Několika Romanovým kamarádům se Jirkovo chování nelíbilo a vše oznámili vychovatelům. Vyšetřování šikany má totiž svá pravidla, k nimž patří diskrétnost. Toto byl jeho poslední čin. Následovalo trestní oznámení a přemístění Jirky do jiného ústavu. Najednou promluvili i ostatní a vyšly najevo další případy napadení,vydírání a ponižování. Už nebyl důvod mlčet. Vyšetřování ještě není uzavřeno.

§ II. Práce se zákonem

Podle trestního zákona může být šikana posuzována jako tyto trestné činy:

§ 197a – násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci

(1) Kdo **jinému vyhrožuje usmrcením, těžkou újmou na zdraví nebo jinou těžkou újmou takovým způsobem, že to může vzbudit důvodnou obavu**, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo peněžitým trestem.

(2) Odnětím svobody až na dvě léta bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na svědkovi, znalci nebo tlumočníkovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti.

§ 221 - ublížení na zdraví

(1) Kdo jinému **úmyslně ublíží na zdraví**, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

(2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na svědkovi, znalci nebo tlumočníkovi pro výkon jejich povinnosti,

b) spáchá-li takový čin na jiném pro jeho rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání, nebo

c) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.

(3) Odnětím svobody na tři léta až osm let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

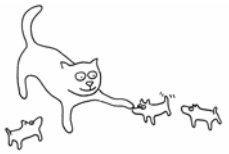

Za „ublížení na zdraví" se pokládá takový stav (onemocnění, poranění), který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje výkon obvyklé činnosti nebo má jiný vliv na obvyklý způsob života poškozeného a který zpravidla vyžaduje lékařské ošetření, i když nezanechává trvalé následky. Jedním z důležitých ukazatelů, podle kterého soudní praxe posuzuje, zda se jednalo či nejednalo o ublížení na zdraví je délka pracovní neschopnosti, která musí trvat nejméně sedm dní. Není to však ukazatel jediný!

§ 222

(1) Kdo jinému **úmyslně způsobí těžkou újmu na zdraví**, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až osm let.

(2) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na svědkovi, znalci nebo tlumočníkovi pro výkon jejich povinnosti, nebo

b) spáchá-li takový čin na jiném pro jeho politické přesvědčení, národnost, příslušnost k etnické skupině, rasu, vyznání nebo proto, že je bez vyznání.

(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 smrt.

„Těžkou újmou na zdraví" se podle trestního zákona rozumí jen vážná porucha zdraví nebo vážné onemocnění. Za těchto podmínek je těžkou újmou na zdraví

a) zmrzačení,
b) ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti,
c) ochromení údu,
d) ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí,
e) poškození důležitého orgánu,
f) zohyzdění,
g) vyvolání potratu nebo usmrcení plodu,
h) mučivé útrapy, nebo
ch) delší dobu trvající porucha zdraví.

§ 231 - omezování osobní svobody

(1) Kdo jinému **bez oprávnění brání užívat osobní svobody**, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

(2) Odnětím svobody až na tři léta bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v

odstavci 1

v úmyslu usnadnit jiný trestný čin.

(3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny.
(4) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví, smrt nebo jiný zvlášť závažný následek.

§ 235 - vydírání

(1) Kdo jiného **násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl,** bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.
(2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,
a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny,
b) spáchá-li takový čin nejméně se dvěma osobami,
c) spáchá-li takový čin se zbraní,
d) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví nebo značnou škodu,
e) spáchá-li takový čin na svědkovi, znalci nebo tlumočníkovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti, nebo
f) spáchá-li takový čin na jiném pro jeho rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání.
(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt nebo škodu velkého rozsahu.

§ 237 - útisk

Kdo **jiného nutí, zneužívaje jeho tísně nebo závislosti, aby něco konal, opominul nebo trpěl**, bude potrestán odnětím svobody až na šest měsíců.

Poznámka: Trestní zákon má speciální ustanovení o šikaně mezi vojáky:

§ 279a - Porušování práv a chráněných zájmů vojáků

(1) Kdo vojáka stejné hodnosti nutí k osobním úsluhám nebo ho omezuje na právech nebo svévolně ztěžuje výkon jeho služby, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.
(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán,
a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 násilím nebo pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy,
b) spáchá-li takový čin nejméně se dvěma osobami, nebo
c) způsobí-li takovým činem ublížení na zdraví.
(3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

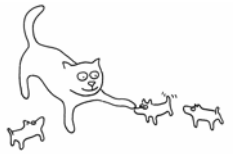

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvlášť surovým způsobem nebo se zbraní,
b) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví nebo jiný zvlášť závažný následek, nebo
c) spáchá-li takový čin za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu nebo za bojové situace.

(4) Odnětím svobody na osm až patnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

§ 279b

(1) Kdo podřízeného nebo nižšího nutí k osobním úsluhám nebo ho omezuje na právech nebo svévolně ztěžuje výkon jeho služby, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.

(2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán,
a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 násilím nebo pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy,
b) spáchá-li takový čin nejméně se dvěma osobami, nebo
c) způsobí-li takovým činem ublížení na zdraví.

(3) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán,
a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvlášť surovým způsobem nebo se zbraní,
b) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví nebo jiný zvlášť závažný následek, nebo
c) spáchá-li takový čin za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu nebo za bojové situace.

(4) Odnětím svobody na osm až patnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

III. Otázky k příběhu

a) Existuje u nás trestný čin ŠIKANA?

b) Jaké důsledky má toto chování pro všechny zúčastněné (Jirka, Roman, Petr, Viktor, Mirek)?

c) Jak byste se zachovali, kdyby Jirka, Roman,… byli vaši spolužáci?

d) Může se to týkat i vás, jak?

e) Podle jakých paragrafů bychom posuzovali chování Jirky?

f) Jaké paragrafy bychom v našem příběhu použili pro chování Petra, Mirka a Viktora?

g) Jaký trest byste navrhli pro Jirku? Proč?

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

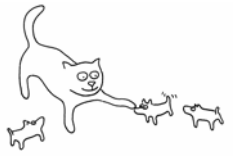

h) Jaký trest byste navrhli pro Petra, Viktora a Mirka? Proč?

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.

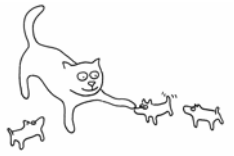

Informace o trestech a jejich ukládání:

Tresty za spáchané trestné činy může uložit pouze soud a musí si přitom vybrat jeden nebo více trestů z těch, které trestní zákon vyjmenovává. Těmito **druhy trestů** jsou:

1. odnětí svobody,
2. obecně prospěšné práce,
3. ztráta čestných titulů a vyznamenání,
4. ztráta vojenské hodnosti,
5. zákaz činnosti,
6. propadnutí majetku,
7. peněžitý trest,
8. propadnutí věci,
9. vyhoštění,
10. zákaz pobytu.

Trestní zákon u každého trestného činu uvádí zároveň i určitý trest, soud však může uložit i trest jiný, tj. některý z výše uvedených desíti trestů. Podrobná pravidla pro ukládání trestů obsahuje trestní zákon.

Při ukládání trestu je třeba uvažovat o tom, jaký účel má trest splňovat. Podle trestního zákona je **účelem trestu**:

1. chránit společnost před pachateli trestných činů,
2. zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti,
3. vychovat odsouzeného k tomu, aby vedl řádný život,
4. působit výchovně i na ostatní členy společnosti.

Trestní zákon obsahuje zvláštní ustanovení o **trestání mladistvých** pachatelů. Mladistvým je ten, kdo v době spáchání trestného činu dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku. Mladistvému může soud uložit pouze tyto druhy trestů: odnětí svobody, obecně prospěšné práce, propadnutí věci, vyhoštění a je-li výdělečně činný, také peněžitý trest. Trest zákazu činnosti lze mladistvému uložit, pokud to není na překážkou, přípravě na jeho povolání. U mladistvých se trestní sazby odnětí svobody stanovené v trestním zákoně snižují na polovinu (tzn. stanoví-li trestní zákon, že za konkrétní trestný čin je možno uložit trest odnětí svobody na jeden rok až pět let, u mladistvého se tato sazba sníží na šest měsíců až dva a půl roku). Horní hranice sazby však pro mladistvého nesmí překročit pět let a dolní hranice jeden rok (takže pokud zákon stanoví trestní sazbu pět až dvanáct let, je možné uložit mladistvému trest odnětí svobody na jeden rok až pět let). Při ukládání trestu soud přihlíží k tomu, že účelem trestu u mladistvého je především vychovat ho v řádného

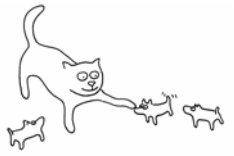

občana, a to se zřetelem k jeho osobnostním vlastnostem, k jeho rodinné výchově a k prostředí z něhož pochází.

Vedle trestů existují ještě tzv. **ochranná opatření**. Mezi ochranná opatření patří ochranné léčení, ochranná výchova a zabrání věci. Ochranná opatření může uložit pouze soud a stejně jako tresty slouží k ochraně společnosti před činy, které jsou pro ni nebezpečné. Tohoto cíle dosahují léčením, výchovou pachatele nebo zneškodněním věci. Ochrannou výchovu lze uložit jen mladistvému.

IV. Škálování

- **Oběť si může za šikanování sama**
- **Oběť za šikanu nemůže**

V. Závěrečná diskuse

Co si myslíte, že měl Roman ve své situaci dělat?

Tato lekce vznikla v rámci projektu Varianty - IKV, který realizuje Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. Projekt je financován z prostředků EU a ze státního rozpočtu České republiky; společnost Partners Czech v něm působí jako partnerská organizace společnosti Člověk v tísni.